

ISBN 83-87282-59-6

ЗАГОРОДА

Музейне Товариство в Зиндранові
№ 1(20) 1999

Towarzystwo Muzealne w Zydranowej

Zahoroda

Загорода

КУЛЬТУРА, ІСТОРІЯ І ПАМЯТКИ
ЛЕМКІВ В ПОЛЬЩІ

Весна в Карпатах, або лемківська яр. В. Мадзелян

Zahoroda

KULTURA, HISTORIA I ZABYTKI
ŁEMKÓW W POLSCE

Fot na okładce (tył): Cerkiew w Hanczowej, fot. Zdzisław Grad

ЩИРА - КРАСНА ПОДЯКА

За дары - поміч на музейный квартальник „Загорода”, - на існування і розвиток музею – скансену і інших памяток нашої культури в Музейні Загороді:

- Ніна Ліборська з Білогостоку	- 15 зл
- Григорій Пецух - Закопане	- 25 зл
- Александер Малюга - США	- 50 дол. амер.
- Іван Костик - США	- 10 дол. амер.
- Артур Бата - Кросно	- 20 зл
- Степан Губик - Зиндрanova, давны нарядя: гоблик 2 – особовий, пилка ручна, копачка, струг до гонтів.	
- Карел Мікес Словакія – памятковы знімкы і чехословацкі медалі войсковы до войскової частыны.	
- Василь Мадзелян США 40 образів Його малярства – крайобраз Лемковины с. Бінцярьова. Дар на 30 – ліття музею.	
- Петро Когут - Львів (Україна) 6 збірок річникові довоєнных газет “Наш Лемко” до 1939р і 10 шт. ріжных лемківских календарів - Найстаршый з 1913 р . до архіву.	
- Маря Войцьо - США	- 10 дол. амер.
- Николай Курдила - Щечин	- 20 зл
- Кристина Новак - Кросно	- 30 зл
- Парафія Православна в Любіні	- 100 зл
- Парафія Православна в Морохові	- 20 зл

Вшитким жертвовавцям за дары грошовы і інши памяткы нашої культуры

Велике Боже заплат !

Рада Музейного Товариства

ОД РЕДАКЦІЙ КУС РЕЧЕНЬ ДО ШАНОВНЫХ ЧИТАЧИВ

Найперше красно, весняно і Пасхально поздоровляме Читачив Музейного Квартальнika Членів Товариства Музейного, Любителів нашої культуры в тім Симпатиків Музею – Скансену Лемківской Культуры в Зиндранові. Жычиме щиро Вшыткым в kraju і в світі, на рідні земли і на вигнаню сонячной, теплой яры і радісных Свят Великодних. Най Воскресеня Христове і в тім році буде для нас надійом на ліпше заран, на ліпшу долю Лемків всяди де Іх жытя шмарило, - за океаном, на Україні, Братам в сусідні Словакії, Югославії і в інших краях.

Жычиме можливости охочим вертати до Рідного Гнізда в Карпатах, бо Рідна Лемковина жде одновлиня, жде своіх птахів, жебы ту вертали і зас співали і веселили рідни гори. Може не єден з нас повісти, же то лем побожни жычиня, хоц щиры, якых певно бівшіст Лемків прагне. А як оно буде, як жытя наше буде стелити дальша наша доля то вкаже час.

Минуло 50 років од выгнаня і майже нич ся не змінило на ліпше. Маме лем бівше право згадувати минуле і понарікати. А певно половина з нас юж засімілювана і ту на рідні землиці і на чужині, ци як назвеме на вигнаню тых што до гнес жыют на західних і північных землях Польщи. Послухайме тівко нашых діти ищи ужыват рідной материнской бесіды, порахуйме тівко маме шкіл, світлиц, колективів і як видіти, оціняти наше дальнє існуваня. Никому не вернено по акції Вісла його власности лісів, землі. А то юж 10 років новай Польщі.

Радує ищи то, же маме два лемківски ансамблі, в горах одновлена Лемковина під веденьомзданого музика – диригента і патріоти Ярослава Трохановского, а в Лігници Кычера під руководством молодшого віком здібного діяча культуры Юрка Старинского. Тішит нас вшыткых, же што року організуваны сут нашы культуровы Свята – Ватры в Ждини і в Михалові на чужині і Музейне Свято Од Русаль

до Яна, котре того року запланувано в днях 26 - 27. 06. 99 р. на парцелі музейні.

Добре же Міністерство Культури і Штуки давало головну фінансову поміч на нашы згаданы імпрезы, а як буде дальше по змінах адмініструаційних ищи на гнес не знєме. Прикро згадувати справу Руской Бурси в Горлицях, же ниби переказано Лемкам для культурowych діянь, але будинок вимагат великого ремонту, а дальше не ест то власніст лемківской громады, лем влад в Горлицях. А ансамблъ Лемковина дальше нема місця – салі на пробы головно а часі зимовім.

Но а для музею в Зиндранові трудна доля до поясненя же од 01.01.1999 р. остає без опіки і помочи іншых музеїв ци державных урядовых власти. Нех з кым о тім бесідувати ани кого просити о поміч. Рада Музею і Зада Товариства Музейного най сой роблят што хотят, хоц головны будинки узnanы і записаны до памяток культуры. В такі ситуації перестає діяти і Музейна Хыжа Жыдівска. Деяки організації стоят єднак в наші обороні, бо достализме копії писм од посла Сейму з того терену СЛД, Управы ОУП з Любліна до голови Сеймової Коміci Культуры Яцека Курона, котрый од Президії Коміci вniс прошеня о поміч до Міністерства Культуры. Што з музеем зроблят, ци і де го приділят не знаме. Треба жити надійов, же то ся змінит, же трудности минут, же по зимі пришла весна, яка даст бівше сонця і тепла. Лем нам нелегко вірити юж в ныч ліпше в тых обставинах якы тепер настали. Редактор „НС” п. Б. Гук на „ЛС” оцінює критично „Загороду”, а трудно повісти ци буде дальше виходити. Бо то юж залежит од свідомости лемківской інтелігенції. Не маме юж фондів на виданя того номеру 1/99. Але Дир. Департ.Культуры М.Н. в Мін. Культури пан Є. В. Завіша запевнив, же поміч на музейный квартальник приділят, на пленер різбярський при музею в днях 15 – 25. 06 і на імпрезу „Од Русаль до Яна”. З гори треба дякувати і ждати. А што схotent повісти читачи на то вшытко. Просиме пиште.

Редакция

CO DALEJ Z ZYNDRANOWĄ ?

Kol. Fedor Gocz z Zyndranowej nadesłał нам копię piisma z 30 września 98r. otrzymanego przez niego od nowego dyrektora Muzeum Okręgowego w Krośnie, Jana Gancarskiego. W ostatnim czasie Muzeum sprawowało merytoryczny nadzór nad skansenem lemkońskim w Zyndranowej, będącym prywatną własnością kol. Gocza. Dzięki tej współpracy ekspozycja została poważnie wzbogacona, a zbiory lepiej za-bezpieczone. Muzeum zapewniało też etat dla etnografa zajmującego się kolekcją. Popularność Zyndranowej wśród turystów rosła.

We wspomnianym piśmie Muzeum wypowiada kol. Goczowi umowę, motywując to „reorganizacją”, „zbyt wielką odległośćą dzielącą Zyndranową od Krosna, uniemożliwiającą pełną kontrolę”, „brakiem możliwości pełnego dostosowania obiektów w Zyndranowej do wymogów muzealnych”, „brakiem w muzeum działu etnograficznego”. Argumenty te wydają się naciągane, skoro nie przeszkadzały w dotychczasowych, owocnych działańach. Chyba że „pełna kontrola” miałyby polegać na odsunięciu twórcy i właściciela skansenu na boczny tor.

Wygląda na to, że zabrakło dobrej woli i zwykłej życzliwości. Tym obłudniej brzmi końcowy frazes o tym, że „obiekty w Zyndranowej są ważnym elementem kultury lemkońskiej i powinny być finansowane bezpośrednio z budżetu państwa”.

W tej sytuacji skansen w Zyndranowej ponownie traci podstawy bytu. Myślę, że jest to sprawa, w której Towarzystwo Karpackie powinno zabrać głos, oczywiście po dokładniejszym zapoznaniu się z jej okolicznościami.

*Paweł Luboński
Biuletyn Towarzystwa Karpackiego nr 71/98*

W ROK PO JUBILEUSZU MUZEUM W ZYNDRANOWEJ GROZI LIKWIDACJA **ŁEMKOWSKIE ZBIORY ZAGROŻONE**

Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej w Beskidzie Niskim grozi upadek. Ta unikatowa w południowo - wschodniej Polsce placówka zajmująca się gromadzeniem i udostępnianiem zbiorów charakterystycznych dla kultury i historii Łemków, mniejszości narodowej zamieszkującej te tereny przed II wojną światową, obecnie przeżywa kryzys. Został on spowodowany rezygnacją szefostwa Muzeum Okręgowego w Krośnie ze sprawowania merytorycznej i finansowej opieki nad zyndranowskim muzeum.

W tej sprawie z oficjalnym pismem do Bogdana Rzońcy, marszałka Sejmiku Samorządowego Województwa Podkarpackiego, zwrócił się Stanisław Jucha, radny sejmiku. - „*Proszę o możliwe szybkie udzielenie pomocy społeczności łemkowskiej, która zaniepokojona jest obecną sytuacją muzeum, będącym unikalną placówką kulturalną w kraju*” - pisze S. Jucha, przypominając, że muzeum rok wcześniej obchodziło jubileusz 30 - lecia istnienia.

Warto przypomnieć, że placówką od kilku lat interesuje się poseł Jacek Kuroń, który Zyndranową odwiedził dwukrotnie, goszcząc m. in. u Teodora Gocza, założyciela oraz kierownika muzeum. S. Jucha podkreśla, że jeszcze rok temu, podczas tradycyjnych obchodów święta łemkowskiego „Od Rusal do Jana”, nic nie wskazywało, że po kilku miesiącach muzeum w Zyndranowej popadnie w tarapaty.

„*Z różnych względów muzeum w Zyndranowej powinno być utrzymywane z pieniędzy państwowych lub samorządowych*” - stwierdził działacz kultury z Podkarpacia, który zastrzegł sobie anonimowość. - „*Z tego, co oglądałem, będąc tam kilka razy, stoi tam autentyczna zagroda łemkowska posiadająca kompletnie wyposażenie wnętrz oraz wiele innych niezwykle cennych obiektów etnograficznych*”.

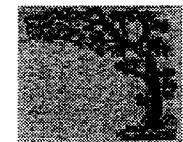
(czak)

Super Nowości, 25 luty 1999 r.

СПОМИНИ ЛЕМКІВ

Під розвагу молодшым „Загороди”.

Од выгнання Лемків (1945 –47) і розогнання іх по сьвіті миняло 53 роки. Жые іщи старше покоління наших люди, котре памятати лемківську традицію. Але молоде покоління познає нашу тернисту дорогу лем з книжок або оповідання. Хочеме в квартальному „Загорода” представити спомини, оповідання декотрих наших люді з околиць Тильової, Завадки Риманівської, Гирови з 1945 – 47 років. Хочеме в кожди „Загороді” замістити хоць 2 – 3 сторони тих вспоминив.

Розмову з людми з наших сторін провадит Владек Максимович.

Глядайте нас під тым знаком - Дерево - і написом:

СПОМИНИ ЛЕМКІВ

В тим номери впроваджыня і коротка розмова.

В остатніх десятюх роках в Польщі, а також поза єй границями написано досить дуже о Лемках. Написано також в газетах і книжках. Важне, же о Лемках в Польщі, о іх життю, о іх історії за останні 50 років написали тіж сами Лемкы. До тих вспоминив хочу і я доложити описы люди – Лемків, котры жыют тут в Америці, а котры перешли през туту тернисту дорогу, яком погнано Лемків в роках од 1939 – до 1947. Свою дорогу життя днес ту описують

1. Рицко Катерина родом зо села Тильова - років 75
2. Пыренъ Теодор родом зо села Завадка Риманівска - років 69
3. Пыренъ Параска родом зо села Тильова - років 71
4. Максимович Марія родом зо села Гирова - років 66
5. Кавочко Анастазія родом зо села Завадка Риманівска - років 90

Закляя перейдеме до слуханя або читаня того о чым будуть нам оповідати наши съвідкове, мусиме перше дашто повісти о самій Лемківщині, де она ест, хто там жив, кілько Лемків там было.

І так за ріжними книжками – описами Лемківщины треба знати, же:

Земля лемківська занимала около 10.000 км квадратowych, а до 1850-го рока (іщи перед еміграцией до Америки) чыслу ей населеня выносило около 500.000 люди. Од східньої границі Лемківщины на

ріці Сян, до західної на ріці Попрад, терени лемківських тяглися на 135 км довготи і 35 км широкоти. Було ту понад 400 лемківських сел.

Терени гористы, хоць тоты горы небарз высоки, медже горами рікі і долини. Розмаїты дерева. І як на тот куток Європи, то ту был найкращий краєвид. Добрий клімат і здорована чиста з гір вода. Ціла лемківська земля богата в розмаїти мінералы. Нашы люле жили в повітах Новий Санч, Горлиці, Ясло Коросно і Сянок. В повіті Новий Торг були 4 села.

Ту на тий простори в горах Карпатах од непамятных часив творена была особлива для тых люди культура, штука сакральна, домове ремесло, а од 7 –го століття юж і словянский релігійний обряд – принесений ту съв. Цирильом і Методим – а в нім юж і віра православна.

Ту в найдавнішых часах жили славянски племена називаны Білохорватами, а од 923 року коли князь Русі Володимир Великий пришов ту зо своіма воїнами, начыналася назва Руси Карпатской. Довги часы люде себе називали Русинами, Руснаками, а од 17 –го століття почалася принимати назва Лемкы - Лемківщина. Назвы тоты заістніли юж так в лемківскій літературі як і в словництві історичнім – лемківскім, польскім і словацкім, бо і по другій стороні хребета Карпат жили тоты самы племена, істніли тоты самы назвы люди – Лемкы, Русини.

Як видно, люде – Лемкы мають свою 1.300 – літню історию. Ту в тых горах Карпатах люде зжyлися з ріками і горами, а гори зрослися з людми. Люде ту жили бідно але щасливо, схованы глубоко в гірську природу, ту мали свій маленький, хоць бідний рай на землі. Але пришли злы часы весн. Страшна для Лемків 1–ша світова война, а потім ішy гірша 2–га світова война і найтрагічнішы в цілій історії Лемків – роки 1944 – 47 за польской або сталіновской власти.

О тых роках, о трагедії наших люди в горах, о іх понижаню, рабуваню, мордуваню, а в кінци выгнаню з іх домів, будуть вспоминати съвідкове тамтых часів, люде котры трагедию виділи, сами ей пережыли і запамятали. Днес они до тамтых часів не охочо вертают, абы ішy раз мысльами непережыти тоты страшны часы, а як переконатесь сами з іх оповіданя, льос яки споткав іх самых і наших люди, зворушыт сумліня каждого человека. Але послухайме – бо то наша істория.

Я, Владек Максимович, розмову проваджу з Катреном Ришко:

- Повіджте мі дашто о собі, дестеся вродили, котрого року?

- Ришко Катрена: Я вродилася 7 –го марта 1922 року в селі Тильова. Зосталам сиротом. Мама мі померли як єм мала 12 років. Тато жыв але мав другу дівку і я жыла при сестри і швагри. Тато були барз добри. Они хотіли жебы мі там было добри при сестри, там ся мном інтересували. Але жыла єм в нужді, бо мном так робыли як коньом. Я нераз собі гірко поплакала, нераз єм гварила – мамо чом ты мене лишила, чого я ся так мучу, забер мя зо собом – так мі тяшко было.

- В. М. Вы малисте старших братів?

- Р. К. Я була остатня. Мала єм 6 років як моя найстарша сестра ся оддала, а потім мала єм 13 років як оддалася друга сестра. Я вшитко робыла. Треба було витерати вшитки куты, хліб печи істи готовити, вищрати на річци. Пралам в зимі на річци што люд таки был, же проруб до води мусіли рубати сокирами. Стоялам на тим леді і пралам. За то до гнес мам гостец в ставах, бо перемерзлам за молоду. Як малам юж 14 років то хотіlam ладнійше ся убрести. Гварю сестри:

- Євко, куп мі даяки лах. А она мі повідат:

- Ты сирота, то не мусиш ся так уберати як тоты што мают маму і тата.

А як була забава, то зас гварю:

- Євко, дай мі десят гроши на забаву. А она мі на то зас гварит:

- Ід сой просити до тата. А тато повів:

- Я не мам, я юж не газда.

Пішлам до швагра Янка, а Янек повів:

- Євка ту рядит, я не мам.

Не було кому мі дати десят гроши на забаву. Сусідка пішла до моего тата та му гварит:

- Сtryку (бо го стрыком назвала), а вы чого не возмете дров, не продате і не дате десят гроши дівчині. Татови зробиво ся встыд. Былам юж більша і старша, то ходилам цілый тижден на поле. Паслам худобу. Вмылам ноги в потічку, пригналам худобу, дашто зілам і пішлам до школы. Пришлам зо школы і зас на поле. Потім до пасіння коров взяли хлопчыска, а я цілій тижден гарувалам на полі то при сіні, то при жнивах. З тым хлопчыском все ішов тато. Брав коня і пильнував хлопчыска, жебы навертав коровы. Найгірше было в неділю, бо хлопчыско мав ден вільний, а я зас не могла піти до молодежы і на забаву, бо товды мусілам іти с коровами на поле. Не раз єм собі гірко поплакала.

- В. М. Чи того вшытко було в Тильові?

- Р. К. Так в Тильові. В 1939 році ходили за границю до Словаків, бо як пришли Німці, то на початку границя була отворена, то наші люди гандлювали. Там штоси носили і зо Словаків тყж приносили. Ходив там швагер і сестра. Они гандлювали, а я робила в полі, бо в осені треба було бураки вибирати, зобрести фасолю і інші роботи. За Словаків приносили барз гарды светри. Вшытки хлопи і жене в селі ходили в тих светрах. Мі такого светра не купили. Товдь сусіде ім гварят,- та Кася (Катрена) вам вшытко робит дома, в полі і при дільох, то чом ей такого светра не купите. Товдь швагрови зробилися встъдно і мі таки светер купив. На зиму пішла ём до найстаршої сестри Марисі. Там тყж діти були маленькі і треба було помагати. Того светра мі не дали, але тато наказав дати. Принюс мі го хлопчысько. Зосталам юж при тий сестрі на Млачках. А іщы ти повім як було з обуттю. То було іщы в Євкы. Гварю, Євко, куп мі бути. Она мі повіла – та ід і каж собі зробити, але гроши на задаток для шевця ём не дісталася, лем дала мі фасолю. Я тогу фасолю продала і мала ём пару гроши на задаток. Был таки шевц Брах, што робив не барз дорого, але не гарды бути. Сусіде мі гварили – ід Кася до Мйозкови до доброго шевця. Він робив барз гарды бути і брав 2 дуляри, такы крас бути што мали холявички зачыняни (званы боканьчами), така була мода. Замовилам тоти бути, а дома ём ся не признала, же будуть тоти гардщи. Іхали на ярмарк з пацютом і мали мі привезти бути. Товдь мусілам повісти, же то не в Порай але в Мйозкові. Я дома вшытко поробилам і чекам аж вернут і бути привезут. Приїхали, але виджу, же Євка бутив до хъяжы не принесла, то ся звідую где бути. Повіла, же не зроблены. Вышлам до сини, а там стоят моі бути. Мусіла заплатити. Они гроши мали, бо він клепав в кузьні цілий рік, ховали пацята, худобу, але були барз скучи.

Оповім ти тепер о весілю. Былам юж старша, бо малам 18 років. Зас помагалам Євці на ей газдивці. Пришов час, же треба було мыслити о собі. Малам таку перину по мамі. Сестра забрала мі того периньча, а дала якиси коц привезений з Аргентини барз остри, з вовни хыбаль або з якісой козы. Я спала в комірці где не було пеца, під тым коцом. Пришла зима а я під тым коцом мерзну. Пішла ём до Марисі – старшої сестри і гварю, же перину мі забрали, а я мерзну в комірці під тым коцом. А она гварит, то перину ім забер. Товдь як швагер спав, пішла ём і здерла з нього тогу перину і повілам – як хочете сплати під перином та сой култе, бо я під коцом мерзну, а вы обое під перином. Повілам то што було. Думалам, же ня

побют, такы чуда робили. Але за пару дні мали юж свою перину, бо його мама дала піря, купили облечыны і ся утишили.

- В. М. Повіджте мі як з том границю – коли вільно було переходити, а коли границя була замкнена?

- Р. К. В 1939 році люде переходили в ночи. Потім юж за Німця на початку ходили як хтіли. Потім Німец зас замкнув границю.

- В. М. Чи памятате до якого села сте ходили на Словачі?

- Р. К. О так. Зараз за границю була Полянка, потім Стропков, Свидник. А до Владомірови зме ходили на одпуст. Там єст така велика церков, а одпуст быв там на Здвига. Там ішлизме 2 дні. Там по людях нас переночували, бо там приходило барз дуже люди з розмаїтых сторин. То було съято Піднесеня Святого Креста – в осені. Єст там в церкви велики образ што в часі Служби Божої його открывали. Там барз гарді съпіват хор. Была ём там лем єден раз в 1939 році. Потім юж границі пильнували з той і з тамтой сторони. Можна було іщы піти але треба було мати перепустку. Можна там було купити гарды річы для діти але за коруны. Як юж Німец зачав рядити, то треба було мати пашпорт.

- В. М. Як там люде бесідують, по словацькы ци по русиньськы?

- Р. К. Так як мы, як Русине, лем кус інакше ся уберают.

Дале буде

ДО ЛЕМКІВСКОГО КРЕСТА

О кресте лемківский,
Розпятий за спасіння
Народу невинного!
Лежыш, як Лазар безпомічний,
В болоті загубленого села
І ждеш,
Же ся вернут натруджені руки
І поставлят тя на місце
Під сонцем справедливости.

Василь Хомик

ЗАГОРОДА В “НАШЫМ СЛОВІ”

В „Нашым Слові” нр. 3/99 з 17.01.1999 р. на „Лемківскі Сторінці” прочытав ест допис редактора Богдана Гука, котрый, як він сам написав єст оцінком, іначы рецензійом квартальника „Загорода”. З того опису „Загороды” выходит, же якісі тяжкі камін лежыт на серци пану Гукови, же тога „Загорода” чогосі называет ся „Загородом”, а не іначы і чом в ній найбільше по лемківски. Ой знаме, знаме панове редакторы „Нашого Слова” як вам тово вшытко не пасує, і як бы то было добри, жебы не было ани „Загороды”, ани „Бесіды”, ани лемківской інтелігенції, ани ничего што ся называют лемківске, або по лемківски, а найліпше, жебы не істніла лемківска мова.

Знаме о тим не од гнес і знаме які то для вас біль. Я мишлю, же радити, дораджати Лемкам юж не треба, бо жыття іх навчыло як мают поступыти, а час рад редакторив „Нашого Слова” юж давно минув. Мышлю, же пес до свойой широку розумленой загороды никого обчого юж не пусцят, а гости і приятелів сами собі доберают, бо загорода то кавальчык доброй землі і она єст Лемкам ближша од дачыіх хуторив.

Лемкы знают і о tym, же для „Нашого Слова” обче ест наше „кус”, наше „лем”, „ы”, наша „гуня”, „чуга” і „гушлі” а не скрипки, но і наша „хыжа”.

Але як видите мы свойом мовом пишеме книжкы, вчыме в школах діти нашой мовы, том мовом ся молиме і съпіваме в церквах. Мам переконаня, же нашой лемківской мовы юж никто нам не одбере. В „Загороді” кажди може писати, тот што має факультеты і тот што іх не ма і кажди по лемківски так як знає і як памятат, бо мы ся все добри розумісме.

В наші „Загороді” най квітнут квіты нашой бесіды і „Бесіды” і „Загороды”, і най буде і лем, і кус, і най росне і чеснок, і бодача але ружа. Але як обчи там гвойде най уважат, бо там ест і коприва і може ся попечы , а мова як ружа не даст ся зламати, має кольці.

Будеме писати по нашему, бо то Наше.

Ярослав Зволінські

ЕКСКУРС В МИNUЛЕ БОРЕЦЬ ЗА ВОЛЮ ЛЕМКІВЩИНИ (До 380-річчя Андрія Савки)

Скільки вас побито у
Карпатах,
Скільки вас замучено в снігах,
Знає тільки місяць, що на
чатах
Вартував у синіх небесах.

Василь Хомик

Історія знає чимало уславлених борців за волю і долю простого народу. Це були: Олекса Довбуш, Устим Кармелюк. На Лемківщині таким месником був Андрій Савка.

Народився герой в 1619 році в Стебницу на Пряшівщині в родині сільського дяка. Ріс здоровим, сильним, сміливим хлопчиком. Здобував добру освіту, то ж прекрасно розумів несправедливість гнобителів рідного народу. Це і привело його в повстанський загін Василя Баюса. З ним брав участь у нападі на панський маєток у Вапенному, на поміщика Баницького у Бліхнарці. Захоплене майно месники роздавали бідним селянам і кріпакам.

Згодом Андрій Савка сам очолив великий загін, який складався з втікачів з-під панського гніту. Слава про нього рознеслася ген поза Лемківчиною. Збійницький рух щораз міцнів.

Саме тоді на східних теренах Руси-України розпочалася визвольна війна під проводом Богдана Хмельницького. Вона сколихнула і Лемківщину. Навесні 1649 року загін Андрія Савки напав на поміщицькі двори Козловського в Ропі, Дельпацького – в Глиннику, Циковського – в Жельцях. Розгромивши панські маєтки у Рогах та Одрехові, ватажок доводив до відома селян відозви Хмельницького, закликав їх на боротьбу проти гнобителів. Зібрали загін селян у кількості понад 500 чоловік під Чоршином, розбив військо краківського єпископа Гембіцького, тим самим врятував від загибелі повстанців під керівництвом Наперського. Але стихійність та неорганізованість давала себе знати. Повстанці почали зазнавати поразок. Пани жорстоко розправлялися з бунтівними селянами. З лиця землі

зникали цілі поселення. В цих умовах Андрій Савка перебрався з побратимами на Південне Прикарпаття у Словаччину. З ним пішли найбільш вишколені загартовані в боротьбі повстанці. Вони робили несподівані походи в різні кінці Лемківщини, зокрема на Сяніччину, до Одрехова, Чорного Потока.

Шляхта збирала сили, щоб розправити ся з месниками. В травні 1657-го року військо під керівництвом ротмістра Подолінецького вирушило до Нового Сончу, а звідти до Криниці, де перебував загін Савки. Місцеві зрадники вказали місце, де були повстанці. Бій був жорстокий.

Отаман показував приклад геройства, але сили були нерівні. Месники були розгромлені. Андрій Савка попав у руки ворогам. Точне місце і час його страти невідомі, але він залишив яскравий слід у національно-визвольній боротьбі. І хоч впродож майже чотирьох століть історія дещо затерла її, але ім'я лемківського „довбуша“ Андрія Савки заслуговує на добру пам'ять вдячних потомків.

*Петро Осюрак,
історик, член товариства "Лемківщина" в Самборі*

ВИСЕЛЕННЯ

Роки злочинністю назначені
що вигнали нас з наших хат
звелілі йти де не ждав ніхто
перекотиполем летіли
над посідлями чиїмсь.
Зробили з нас не-цупку
губчасту масу здібну
вбирати по дорозі все
і прирекли на це щоб стати
безликими і безіменними
громадянами усього світу.

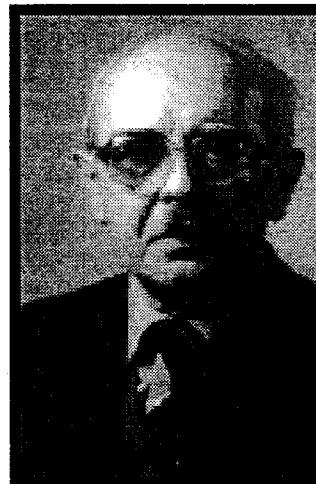
Коли
будуть засудженими
і переможеними
і злоба їхня перестане існувати?
Коли?!

Ольга Петик, Перемишль, 1981 р.

*Krzyż w Chyrowej
Fot. Zdzisław Grad*

БЛАЖЕННОЙ ПАМЯТИ ПРОФЕСОР **РОМАН РАЙНФУС**

Одышов од нас на все в вічність великий науковець – знавця, дослідник Лемків, Лемковини, нашої історії і культури - Проф. Роман Райнфус.

Помер дnia 26. 09. 1998 р. в місті Krakow на 89 років життя. Знаме, же то быв польский науковець, етнограф – історик, але од молодості, од студенческих років жив духом нашого лемківського регіону до остатніх годин дыхання.

Жаль, же не міг єм быти на похороні великого дослідника і Прияителя Лемків. Так вишло, же в тім часі быв єм в санаторий аж в кошалінськім ближе моря. О смерти і похороні Професора повідомив телефонічно мою родину Голова Рады Товариства Карпатского з Варшави Анджей Вельоха, якому щира подяка за то, що пізна.

За сторони Товариства Музейного в Зиндранові і Товариства Карпатского в Варшаві взяли участь в похороні – Миколай Габло, Тадеуш Келбсінський і др Олена Дуць – Файфер, о яких знам, а не можу писати о інших, бо ближе не знам.

О смерти Пок. Проф. Романа Райнфуса довідав єм ся з радя і телевізії. Іхати єм не міг з над моря на похорон, бом і чугані не мав з собов, а без одягу лемківського не мігбым іхати на так важний пращалярний похорон. Радує ня, же в чузі на похорон од Лемків поіхав Миколай Габло.

Чом барз жалую, жем не міг похоронно пращати Пок. Професора. Бо змеся особисто знали довгы роки, од коли вернув єм в рідни гори. Нашы спітканя і бесіди николи не забуду од Висови в родини Ференців і в Саноку на конференціі де давав концерт ансамбль Лемковина.

Не крию того, же в часі наших бесід кус зме полемізували в справі Волохів на Лемковині і лемківського одягу. Признав, же волоска

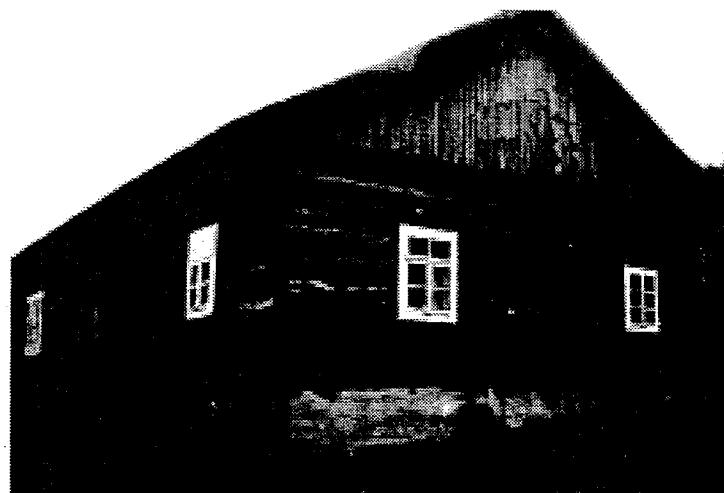
кольонізаця не була єдина, бо не меншу силу представляли втікаче і ріжни групи зо сходу. Потім часто ужывав погляду о руско – волоській колонізації. Науково не булизме сой рівны, бо я лем аматор музейник, але Покійний слухав каждой бесіды і брав під увагу почутя новых лемківських діячів культури.

Не буду описував жытьови дороги Професора і Його похорону, бо зробили то скорше і докладніше Уршуля Яніцка - Кживда, др Олена Дуць - Файфер і Тадеуш Келбасінскі в своїх дописах в 17 н-рі „Плаю”, а скорше было повідомліня Редакції бюлетину Товариства Карпатского.

Покійного Професора похоронено на Раковицькім Цмунтери в Krakovi. Пращали Го Представники ріжних організацій, товариств наукових і людових, Родина, Приятеле, бо Вшитки Го любили і шанували за жыття. Быв окреме для нас Лемків великим учітельом. И барз добрі, же в похороні Професора не забракло представників нашого регіону, лем шкода, же не в такі бівші групі, яка бы заспівала Покійному наше східне і лемківске – церковне „Вічна Пам'ять”. Але вічна пам'ят о Покійнім серед Лемків остає в наукових дописах, книжках, яких не легко на скоро представити.

Най краківска земля для Покійного Професора буде пухом.

Фецьо Гоч

Na zdjeciу: zabytkowy dom mieszkalny we Florynce.

Zdj. Jarosław Merena - 1997 r.

ZABYTKI CZY PRZEŻYTKI

Łemkowszczyzna. Написал недавно jeden artysta fotografik takie слова: „Łemkowszczyzna - to kraina zaczarowana, nie ma nad nią piękniejszego miejsca w naszym kraju”.

Miał widocznie Szymon Barna - bo to jego słowa - dostatecznie dużo powodów, aby Łemkowszczyznę nazwać krainą zaczarowaną. A wzięły się te powody stąd, że przewędrował on całą Łemkowszczyznę by utrwałać na kłiszy znajdujące się jeszcze na terenach tej zaczarowanej krainy - łemkowskie drewniane cerkiewki.

Kiedy pokazał na wystawie w Warszawie te fotografie, oczywiście w kolorze i powiększeniu, zwiedzający byli ta zaczarowaną krainą - oczarowani. Rzeczywiście, jest w tym pejzażu jakiś czar, urok, który przykuwa wzrok i zmusza do zastanowienia. Na całej Łemkowszczyźnie po wysiedleniu Łemków pozostały setki drewnianych cerkiewek. Były one ozdobą karpackiego pejzażu, ale były też dumą żyjących tu ludzi, stanowiły bezalternatywną architekturę budownictwa sakralnego z bizantyjskim rodowodem. Żal, że tych budowli pozostało tak niewiele, żal, że władze polskie poszły w swoich działaniach na tak totalne ich zniszczenie.

Może dziś niektórzy tego żałują, lecz na żałowanie za grzechy jest już za późno. Jest jeszcze coś do uratowania na terenach tej - zaczarowanej krainy. Oprócz kilkunastu cerkiewek, są stare drewniane budynki mieszkalne, czasem całe obejścia i mieszkalne, i gospodarcze. Można się dzisiaj zastanawiać, czy stare połemkowskie budowle to zabytek, czy przeżytek. Opinie, zdania w tej materii będą różne. Ale zdanie znaczące, w zasadzie ostateczne, co jest zabytkiem, należy do ludzi kompetentnych, do konserwatorów zabytków i architektów. Stare budowle bardzo łatwo można zniszczyć, ale takich samych już nigdy się nie odtworzy.

Po wysiedleniu Łemków burzono wszystko, masowo palono cerkwie, rozbierano budynki mieszkalne, nie oszczędzono nawet starych kuźni, młynów wodnych, warsztatów tkackich, tartaków, olejarni a nawet kapliczek i krzyży przydrożnych. A dziś znawcy, antykwariusze, zbieracze, płacą duże pieniądze nawet za stare żelazko na węgiel lub „duszę”, oryginalny kołwrotek, czy kowalski miech.

Jakaż musiała być opętańcza, bezmyślna rządza niszczeniem połemkowskiego rzemiosła, domowych przedmiotów użytkowych i całej materialnej kultury Łemków. Ta rządza, tu i ówdzie pokutuje do dziś, tylko, że do wywiezienia nie pozostało już nic, a do zniszczenia już też nie wiele.

W podobny sposób niszczono na Ziemiach Zachodnich wiele poniemieckich cmentarzy, pomników. Dziś przyszedł czas - mało, że na wsyd za bezmyślność, czy wręcz głupotę, ale na wydatkowanie znaczych kwot pieniężnych na konserwację tego, choć już częstko-wego, co jeszcze zostało, wszak Niemiec wbrew przysłowiu, stał się już Polakowi nie tylko kumem ale może i bratem.

Przez wiele lat na Łemkowszczyźnie nikt nie próbował powstrzymać tego trendu niszczycielskiego. Opamiętanie przyszło po wielu latach, kiedy tej najciekawszej substancji było już niewiele. W niektórych wsiach zachowały się jeszcze stare, drewniane domy, choćby taki jak prezentowany tu na zdjęciu. Ma ten dom 90 lat. Wybudowany z tzw. szwali (grubych, mało ociosanych bali, prawdopodobnie jodłowych). Stoi ten dom we Florynce. Wybudował go w 1910 roku, liczący się we wsi zamożny gospodarz Władimir Habura. Jest to już nowocześniejsza budowla, bo dom stoi na betonowym podpiwniczeniu. Przy budynkach murowanych wygląda dziś jak „Dido Beskid”, dostojny swoim wyglądem, wrośniety korzeniami w tą ziemię, świadczący, że on był tu pierwszy i ma powód do dumy. Aż dziwne, że na tym obiekcie nie ma jeszcze tabliczki z napisem „obiekt zabytkowy, chroniony prawem”. Choć trochę szyderczo brzmią te słowa „chroniony prawem”, bo przecież na dobrą sprawę władzom tego terenu po wysiedleniu Łemków nie chodziło o ochronę - raczej o ruinę. Jest nadzieję, że po zmianach jakie nastąpiły w terytorialnym podziale kraju, opiekę nad zabytkami - jakie jeszcze pozostały na Łemkowszczyźnie - przejmą dwa ośrodki, w Krakowie i Rzeszowie. Być może, że odpowiedzialni ludzie, a zwłaszcza konserwatorzy zabytków z Krakowa i Rzeszowa, swoją wiedzę i uwagę skierują na tą - zaczarowaną krainę - i na wielu obiektach zobaczymy tabliczki z biało-czerwonym „motylkiem” i napisem: „obiekt zabytkowy - podlega ochronie prawnej”.

Oby tak się stało; bo zburzyć łatwo, a odtworzyć tego już się nie da, a to i z braku funduszy, fachowców jak i tamtej wiedzy.

JAZ

BYLEM WIEŹNIEM JAWORZNA

Fotografia Michała Gablo
z obozu w Jaworznie

Wracałem z jarmarku, czy jak kto woli z bazaru z Krosna. Był dzień, o ile mnie pamięć nie zawodzi 2 sierpnia 1947 roku. Dobrze się szło, bo chmurki przysłaniały słońce i było trochę chłodnawo. W tych latach do Krosna chodziło się piešo, więc z domu wychodziło się nad ranem, by wcześnie być na bazare. Musiał to być poniedziałek, bo tylko w tym dniu odbywały się w Krośnie jarmarki, na których można było coś sprzedawać lub kupić.

W domu ubierałem się trochę grzybów. Z wysuszonych i ponadzianych na nitkę porobiłem wianki. Kilkadziesiąt takich wianków załadowałem do zrobionego z worka plecaka, zarzuciłem na plecy i w nocy wyruszyłem w drogę. W ręku niosłem torbę, w której miałem kanapkę z dwóch kromek chleba posmarowanych masłem i przełożonych serem. Wówczas na wsi było to jedyne dostępne jedzenie. Do Krosna zaszedłem raczej późno, mogła być godzina dziewiąta, może dalej, nie wiem, bo zegarka nie miałem, orientowałem się jedynie po słońcu. Na jarmarku znalazłem jakieś miejsce, ściągnąłem plecak, wyjąłem parę najlepszych wianków, wziąłem na rękę i zacząłem handlować. Stałem tak do wieczora, ale wszystkiego nie sprzedałem, bo było tego sporo. Zaszedłem więc do znajomego, żeby przenocować.

Na drugi dzień rano poszedłem jeszcze do sióstr zakonnych namówić je na kupno moich grzybów. Kupiły parę wianków. Z zarobionych pieniędzy kupiłem dzieciom jakieś bułki. Zostało jeszcze coś grzybów, ale nie dużo, w drodze powrotnej miałem więc lekko.

Idąc trochę drogą, a trochę skracając drogę ścieżkami, doszłem tak do wsi Ropianka, gdzie spotkałem znajomego. Pytał mnie gdzie byłem. Był zdenerwowany i powiedział:

- Patrz ile wojska idzie, chłopów aresztują. -

Rozstaliśmy się szybko, a ja ruszyłem do domu. Minąłem centrum Olchowca i szedłem w kierunku Kolonii, koło domu Toropiły. Ja szedłem drogą, a wojsko szło ze wsi, od szkoły na przełęj, ścieżką koło cerkwi. Obejrzałem się, bo usłyszałem, że ktoś na mnie woła. Zauważyłem, że biegnie milicjant i krzyczy:

- Stój! Stój! Stój! -

Przystanąłem, a dochodzący do mnie milicjant powiedział:

- Jesteście aresztowani. -

Spytałem:

- Panie plutonowy, za co? -

Był mi trochę znajomy, bo mieszkał w szkole i czasami chodził kupować u gospodarzy jaja, masło, mleko i ser.

Kiedy doszła do nas reszta orszaku, pośród wojska i milicji ujrzałem znajome twarze chłopów z Olchowca i Ropianki. Plutonowy nie odpowiedział na moje pytanie, tylko kazał mi dołączyć z tyłu do szeregu. W tym czasie przechodziła obok sąsiadka z Kolonii. Zapytałem ją, czy nie wzięłyby mojego plecaka do domu. Kiedy usłyszał to milicjant, kazał mi wszystko rzucić na ziemię. Tak też uczyniłem. Rzuściłem na ziemię plecak oraz buty, które niosłem w ręku. Buty były trochę twardye i zeschnięte, toteż zaraz za Dukłą zzułłem je i szedłem boso. Sąsiadka, Anastazja Szwahlą, zabrała plecak i buty, a ja pomaszerowałem dalej boso.

Doszliśmy do Polan, na podwórko gospodarza Powcha, gdzie kazano nam przysiąść na trawie. Obstawiono nas wokoło wojskiem, które miało w rękach broń gotową do strzału. Siedzieliśmy na trawie i czekaliśmy nie wiadomo na co. Jak się szybko okazało, robiono również łapankę w Polanach, bo co jakiś czas dołączały do nas nowe twarze.

Siedzieliśmy tak parę godzin. Pod wieczór przyszła moja żona z kuzynką, której chłop był zatrzymany tu razem z nami. Żona przyniosła mi coś do jedzenia jakby wiedziała, że mnie czeka ciężki żywot w Jaworznie. Chciała mi to jedzenie podać do ręki, ale wojsko nie zezwoliło na bezpośrednie spotkanie. Uprosiła w końcu żołnierza, żeby mi to jedzenie podał. Ten wziął zawiniątko, popatrzył co faktycznie jest w środku i podał mi. Jak się okazało, żona właśnie upiekła chleb i był on jeszcze ciepły. Chleb był czarny, z razowej mąki mielonej w żarnach. Było też masło w garnuszku. Zaraz też wziąłem się do jedzenia, bo od rana nie miałem w ustach niczego. Wieczorem powsiadaliśmy na ciężarowe samochody i wyruszyliśmy w kierunku Krosna. Droga była wyboista, miejscami dyłowanka i samochód podskakiwał tak, że wnętrzności chciało powyrywać.

Dojechaliśmy do Krosna, gdzie samochody zatrzymały się pod więzieniem. Rozmieszczeno nas po celach i zaczęło się przesłuchiwan-

nie, które trwało do rana. Rano zapakowano nas ponownie na samochody i zawieziono do Rzeszowa.

Przesłuchiwano nas od rana do nocy na okrągło, czasem nawet po kilka razy w ciągu jednej nocy. Zadawano różne pytania. Czy należałem do partii Bandery? Czy nosiłem jedzenie partyzantom do lasu? Czy pomagałem ukrywać się Upowcom? Podczas przesłuchania stosowano różne tortury. Bito ręcznie i kijami. Kopano, zakładano patyki pomiędzy palce i ściskano, a mózg wtedy przestawał istnieć. Jeżeli przesłuchiwany tracił przytomność, polewano go wodą i dalej bito, aby oprzytomniał.

Kiedyś podczas takiego przesłuchania, będąc w biurze śledczego, usłyszałem przypadkiem jak powiedział do jakiegoś wojskowego:

Cóż oni mi tu przywieźli? Mieli przywieźć Upowców, a ci to są ludzie niewinni.

Razem z towarzyszami niedoli spędziliśmy w piwnicach rzeszowskiego więzienia trzy dni i trzy noce. Myślałem, że po tych torturach nas zwolnią, a oni zawieźli nas do Jaworzna.

Tu nas rozmieszczeno po salach. Łóżka były trzypiętrowe, a przejścia między nimi tak wąskie, że trudno się było przecisnąć. O godzinie 6 rano był apel, to znaczy zbiórka w szeregach. Potem mycie na polu, pod kranem. Sniadanie składało się z pół litra czarnej, nie słodzonej kawy i jednej cienkiej kromki chleba. Po śniadaniu szło się zaraz do ciężkiej roboty budowlanej. Przydzielano nas do różnych prac, noszenia betonu, cegły, kopania fundamentów itp.

Na obiad dostawaliśmy jedną chochelkę rzadziudkiej zupy i bardzo słabo maszczonej. Kucharz jak brał tę zupę, to tak po wierzchu, delikatnie, żeby za dużo gęstego się nie wzięło. Część z chochelki jeszcze zlewała, tak że w końcu w misce było trochę rzadkiego i parę kostek ziemniaków lub buraków. Do tego dostawało się kromeczkę chleba cieniutką i długą jak dłoń.

Po obiedzie znów do pracy. Nie wolno było się obijać, bo stójkowy zaraz zdzielił deską gdzie popadło. Po pracy zaś pod kran i na kolację, która tak jak śniadanie składała się z kawy i kromki chleba. Ludzie słabli i więdli jak trawa na słońcu. Byli tacy, którzy z głodu jedli surowe ziemniaki, buraki, kapustę i kaczany, co popadło w ręce.

Nie było papierosów, więc palacze aż się skręcali. Zbierali pety i palili skręty z worków po cementie.

Panowały różne choroby. Najczęściej biegunka i czerwonka. Co zlikwidowano jedno ognisko choroby, zaraz powstawało następne i zbierało nowe ofiary.

Nie raz i nie dwa prosiłem Boga, żeby przedżej przyszła śmierć i po mnie. Przecież byłem zupełnie niewinny.

Po trzech miesiącach zachorowałem na zapalenie płuc. Kaszałem tak, że wnętrzności chciały we mnie potargnąć. Dano mnie więc na izbę chorych i kazano brać jakieś leki. Jedzenie wprawdzie nie było lepsze, ale do roboty nie musiałem już chodzić. Czas mijał, zaczęły się mrozy, a ja nadal byłem bez butów. Kiedy na apelach przebierałem zmarzniętymi nogami, deptano mi po nogach ciężkimi butami i kopano także. Podczas takiego bicia jeszcze nam dokuczano: A bandytom będziesz pomagał?

Nie mogłem już chodzić i byłem bardzo słaby. Nosiliśmy we dwóch cegłę na noszach. Prosiłem swego kompana, żeby dużo nie ładował, bo jestem chory i słaby. Na szczęście mnie posłuchał. Najbardziej dokuczała mi nogi. Bolała mnie kość od uderzenia, a podezwy były spekane tak, że trudno było umyć do czysta w zimnej wodzie na mrozie - 10 stopni. Za brudne nogi dostawało się 25 desek, tak że na drugi dzień nie można było chodzić. Raz o północy przyszła kontrola, a mój kolega miał na nodze czarną skazę od smoły. Nie zauważał przy myciu. Kiedy kontrolerzy zauważyli, dostał 25 desek i związał się z bólu jak wąż. Stosowano też i inne sztuczki. Brano na przykład człowieka na korytarz, gdzie kilku silnych mężczyzn odbijało go jak manekina. Albo też wybierano silnego chłopę z sali i kazano mu być takiego winnego. Jeżeli taki wybrany litował się i bił za słabo, to wtedy barakowy albo salowy wymierzał karę obydwóm. Powtarzał, ja cię nauczę jak się bije, i walił z całej siły pieścią w twarz.

Jak leżałem na izbie chorych, to poznałem Dmytra pochodzącego z sąsiedniej wsi. Dmytro pracował w kuchni, i jak wyszedłem z izby chorych, czasami podrzucił mi kromkę chleba.

Po jakimś czasie dostałem wreszcie pierwszą paczkę z żywnością. Były w niej również buty, które bardzo mi się przydały. Ach jak bardzo ja się cieszyłem z tej paczki. Myślałem, że choć raz będę mógł się najeść do syta. Tak też zrobiłem. Było już po pracy, usiadłem więc na łóżku i jadłem. Trochę jedzenia dałem również towarzyszom.

Rano wstałem, poszedłem do pracy, a jak wróciłem paczki już nie było - tyle się nią nacieszyłem.

Były i takie przypadki. Że jak ktoś dostał paczkę z żywnością, siadł i jadł do syta, to rano znajdowano go w kącie nieżywego. Takich przypadków było kilka na mojej sali.

Ludzie słabli, spadali z sił. Tak było z Janem Morjakiem, który wziął z taczek buraka i schował za pazuchę. Barakowy, który to zauważył zbił go i skopał tak, że Morjak od tej pory chorował. Lekarz na izbie chorych powiedział, że jego i tak szlag trafi. Za niedługi czas Morjak, młody chłop, kawaler, zmarł i został pochowany w Jaworznie.

Widziałem, jak go rano w prześcieradle wynieśli do brzozowego lasku. Myślałem wtedy i prosiłem Boga, żeby przedżej po mnie przyszła śmierć, żeby tak się tu nie męczył.

Chorowałem coraz bardziej. Spuchałem tak bardzo, że nie mogłem chodzić, do tego jeszcze kaszałem i nogi dokuczała mi coraz bardziej, była czarna jak węgiel. Przeleżałem 12 dni na izbie chorych. Wtedy dowiedziałem się, że będą nas zwalniać do domu. Ogarnął mnie strach, jak ja dojdę do domu, kiedy jestem taki słaby. Chodziła jaką komisja z Czerwonego Krzyża, ale ja nie widziałem żeby rozmawiali z więźniami. Wreszcie słyszać było na dobrze, że wyjdziemy na wolność. Każdy z więźniów dostał swój numer na tabliczce powieszonej na szyi.

Ach. Jaka radość panowała wtedy w naszych sercach, że wreszcie będziemy mogli zobaczyć swoje dzieci, żonę, dom i ziemię.

Wypuścili nas w południe. Doszliśmy do stacji, wsiedliśmy do pociągu i nad ranem byliśmy w Krośnie. Z Krosna szliśmy z początku grupą, ale potem silniejsi poszli do przodu. Przeważnie byli to młodsi kawalerowie. Ja szedłem całutki dzień, choć skracałem sobie drogę. Tak trudno było dowlec mi się do domu. We wsi byłem gdzieś o siódemnastej. Idąc do góry Dobańcami patrzyłem się na okna i zastanawiałem dlaczego w domu się nie świeci. Jak się później okazało, żona nie miała za co kupić nafty.

Po ciemku otworzyłem jedne drzwi, potem drugie, ale potknąłem się o wysoki próg i upadłem na ziemię. Chciałem szybko wstać, ale nie mogłem, dopiero pomogła mi żona, która mi się dziwnie przyglądała, jakby mnie nie poznawała. Wtedy dopiero coś powiedziałem, żeby się mnie nie bała. Żona podkręciła lampę, która się ledwie żarzyła. Dzieci pochowały się po kątach, a żona podała mi kawałek czarne-

go chleba ze słodkim mlekiem. Zaraz poszedłem spać do swojego łóżka i spałem snem twardym mimo, że męczył mnie kaszel, że płuca chciało wydrzeć.

Przez pierwsze trzy miesiące musiałem się meldować na posterunku rano i wieczorem, przez następne trzy już tylko rano.

W czasie aresztowania oddałem milicjantowi pieniędze za sprzedane grzyby, żeby przekazał je mojej żonie. Jak się okazało milicjant licząc na to, że nie wróć do wsi już nigdy, zatrzymał te pieniądze dla siebie. Kiedy po powrocie z obozu powiedziałem o tym komendantowi milicji, ten kazał zwrócić mi wszystkie pieniądze. Milicjant zwracał mi co miesiąc po parę złotych.

Cieźko było powrócić do zdrowia, bo leki były drogie, a ja nie miałem pieniędzy. Długo leczyłem chorą nogę, jeszcze dłużej płuca. Na dobre nie wyleczyłem się już nigdy.

Zwracalem się do różnych instytucji i urzędów o odszkodowanie za pobyt w Jaworznie, ale wszędzie dostawałem odpowiedź negatywną. Sąd w Krakowie uznał, że sprawa jest przedawniona i nic mi się nie należy. Dałem więc spokój, chociaż nadal czułem się pokrzywdzony, że siedziałem niewinnie i straciłem zdrowie w Jaworznie. Jak wychodziłem z obozu ważyłem 43 kg.

*Wspomnienia spisał syn Mikołaj Gabło
"Głos spod Horbu"*

ЛЕМКОВИНО РІДНА МАТИ

Лемковино рідна мати - гей я
Плачутъ лемки і Карпати - гей я

Плаче лемко тай ридає - гей я Чи зійдуться твої діти - гей я
На чужині пропадає - гей я Як до Сяну плинуть ріки - гей я

Бо чужина не родина - гей я Ой зійдуться посідають -гей я
Плаче серце як дітина - гей я И на Кичери заспівают - гей я

Лемковино ти зелена - гей я Лемківщино рідна ненько - гей я
Ой чи будеш відроджена - гей я Плачутъ очі і серденько - гей я.

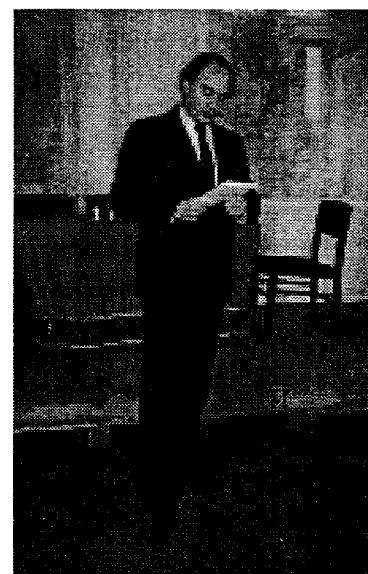
*Михайло Барна
Золочів*

ТО ЮЖ III - ТЫЙ КОНГРЕС "СЛ"

Знаме, же III-тый Зізд Обеднаня Лемків в Горлицях минув при кінці минулого 98 –го року. Быв запрошений і голова Музейного Товариства в Зиндранові і як I – ший голова Комітету Організаційного „ОЛ” – Федор Гоч. Нич дуже од нього не знаме, бо повів коротко, же Зізд быв, бо так заплянували, але быв скромний, мало творчий в самі дискусії.

До Правління выбрано дуже нових членів і дуже змінено в деяких справах організаційних, - хыбаль на ліпше. На місце бившого голови „ОЛ” В. Шлянты выбрано Александра Маслея, а секретаря по П. Шафрані обняла Анна Дубец. Знаме, же на III – тий Зізд „ОЛ” быв запрошений і приїхав голова „СЛ” Андрей Копча. Кус нас дивує, же „СЛ” в Лігници було скоріше організуване, а „ОЛ” пізніше, яке юж одбыло III – тий Зізд, а „СЛ” опізнилося. То ріжны може причини і організаційны. То справа обох організацій лемківських на выгнаню і в рідных горах.

А час як вода втіче барз скоро, бо ани зме ся спостерегли, а ту юж мигло нам 4 роки од II-го Конгресу Стваришия Лемків, который был зорганізований в Лігници 10-го грудня 1994 рока. Того року Стваришия Лемків в Лігници мусит выполнити статутовы обовязкы і скликати III-тій Конгрес. Як довідуємо ся буде тот Конгрес при кінци марця. Минят дальшы 4 рокы діяльности Головного Заряду Стваришия Лемків. Мож повісти не лем в Лігници, де урядує Заряд Головний, але діяльности лемківской організації в цілі Польщи.

Голова „СЛ” в Лігници А. Копча

Делегаты на тот III-тій Конгрес будут оцінити 4-ро літні доробок лемківської суспільної діяльності в Польщі. А єст tot доробок немалий. Як посмогриме навет з боку, та ци хцеме, ци не хцеме выпадат повісти правду, же минулы 4 роки не были змарнуваны. То видно. Міцно ся Лемкы зазначыли в краю в 50-ту річницю выгнання іх з Лемківщины, поширилася наука лемківской мовы в школах, взмінили ся важны події культуры, а до календаря Міністерства Культуры Лемкы впровадили такы імпрезы як: „Русала – Яна” в Зиндранові, „Лемківска Творча Осін” в Горлицях, „Спітканя з Лемківском Культуром” в Гожові, але тіж дуже інших, о которых напевно буде ся бесідувало на Конгресі.

Але час летит, зміняют ся в нашым краю і власты і уставы. І Лемкы будут діяти в штораз труднішых часах. Треба вірити, же собі порадят, бо не раз радили собі в шелякі біді. Гнесні Лемкы жуючи в Польщі мають высоку освіту, мають своіх вченых і поважных людей. Добри бы ся стало жебы они не ховалися за себе, але жебы - як не можут сами діяти – помагали тым што сут в первых рядах нашого суспільного громадского жыття, а помогати мож в розмаітий спосіб. Бо лем разом, спільно можеме для самых Лемків зробити і бівше, і ліпше. Може треба буде звернути ся і до молодежы і повісти – ліпше тримайтесь свогоого - бо маме і свою „Бесіду” і „Загороду”, най чуют і розуміют нашу – лемківскую мову, наши сусіде totы zo сходу і totы серед которых жыєме ту в Польщі.

Лемкы од працьовых часів знают, же як сами собі не помогут – та никто ім не поможет. Заряд, котори выбрано на II – гым Конгресі зробив вельку роботу в трудным часі, але як видно, тепер тіж буде під гору. Лем мы - люде тверды, нич юж нам не страшне. Лемкы будут все при тых, што несут наш лемківскій гонор, бо наш віз будеме тягнути разом. Так сой жычиме і нам Вшыткым.

Обсерватор

NOWA KSIĄŻKA

Drodzy Czytelnicy

Ukazała się książka pt. „Na Łemkowszczyźnie FLORYNKA” (nasze seło) - autorstwa Jarosława Zwolińskiego i Jarosława Mereny.

Jest to opis lemkowskij wsi Florynka, jej mieszkańców, a także dziejów i wydarzeń. Opisu dokonano na podstawie listów, dokumentów ale przede wszystkim pamięci własnej autorów i opowiadań najstarszych żyjących Florynczan.

Całość podzielono na trzy rozdziały.

Rozdział I - OSADNICTWO - NAZWY I GOSPODARKA - zawiera opis miejscowości Florynka, imienny wykaz rodzin, podział wsi na dzielnice, imienny spis gospodarzy, którzy posiadali własne lasy.

Rozdział II - RELIGIE - WYZNANIA - OBRZĄDEK WE FLORYNCE ukazuje przyjęcie wiary obrządku słowiańskiego nadanego przez Cyryla i Metodego, ciekawy opis florynckich cerkwi popartych zdjęciami. Dalej następuje opis Unii Brzeskiej 1596 r. aż do powrotu do prawosławia. Na uwagę zasługuje dokładny opis kapliczek i cmentarzy z ciekawymi zdjęciami.

Rozdział III - HISTORIA I POLITYKA WE FLORYNCE - dotyczy tworzenia się historii, emigracji za chlebem, Republiki Florynckiej, I i II wojny światowej, akcji "Wisła" aż po życie Florynczan na Ziemiach Zachodnich.

Całość kończą zdjęcia z pomników nagrobnych Florynczan spoczywających na Ziemiach Zachodnich.

Mottem wydanej książkі są następujące słowa Jarosława Zwolińskiego, jednego z autorów:

*Wymiąć całe pokolenia
i wskrzesić ich
nikt nie jest wstanie
słowo i obraz zawarte w książce
nadają dziejom wieczne trwanie.*

Zainteresowanych nabyciem książki kierujemy do jednego z autorów:

Zwoliński Jarosław
Ul. Jaworowa 1, 75-536 Koszalin
lub Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej
38-454 Tylawa, woj. Podkarpackie

Maria Gocz

ЗАГОРОДКА

ТВІЙ ДІМ

Каждий пташок
Ма свій дашок
Під ялицом ци калином,
Дах для тебе –
Рідне небо
Нашої славної Лемковини.

Шануй горы,
Долы, зворы,
Село, людий, ліс, діброву,
Хоц і бідну,
Але рідну
Нашу пісню, нашу мову.

Знай: на світі
В ярім цвіті
Наймиліша днина гідна
Там, де хата,
Отец – мати
І землиця твоя рідна.

Каждий пташок
Ма свій дашок,
Рідну свою закутину,
Ты, дітино,
Маєш віно:
Рай на землі – Лемковину.

B. X.

ДЯТЕЛ

Найбільшим наяри святом в наших горах єст Великден. Нихто не повинен в тот деннич робити.

Колиси давно – прадавно, іщи товды, як сам Бог ходив по світі, на сам Великден єден бідачыско пішов до ліса дров нарубати, жэбы дітом зварити штосі істі. Рубат, а ту приходить до нього старий сивий дідо і звідуєся го:

-Што ж ты ту, чловече, робиш, та гнес таке свято, а ты дырва рубаш?

-Ta знам о тім, але діти голодны, жена мі хвора, і не мам в хыжы ани дровенця.

-Но раз так, - гварит тот дідо, - то ід домів і вшыткого будеш мав в хыжы.

Но і справды. Приходить бідачыско домів, а на подвір'ю – повно дров нарубаних, в хыжы - істі і жена здорована.

Жыв розкішно без рік, а на другий рік зас іде на Великден до ліса, рубат, же ся му іщи більше щесця нагодит. Зявився дідо, посмотрів, покывав сивом головом і гварит:

-Но, захланний чловече, од гнеська і до віку будеш ту дзъобав!

Зробив го птахом - дяглом за кару, і він літат по деревах і дзъобат до гнеська.

B. Хомик

РІДНЕ СЛОВО

Люблю тебе, рідне слово, бо ты - моя сила.
Мене мати рідним словом перша ословила.

Вчыла мя світ познавати, посылала в школу,
Жебы-м і там розвивала свою рідну мову.

Може, і такий в світі, што своє загладит,
Затопче го во сумлінню, а чужого глядат.

Такий чловек ся сам собом не може гордити,
Ліпше было ся такому на світ не вродити.

Рідне слово, помож ты нам свого ся тримати,
Бы зме славний наказ предків могли дотримати.

Не даймесь легковажні свого одгварити,
Бо будеме, як вандракы, по світі блудити.

Треба на памяти мати: в ріднім слові – сила,
Наша мама нам ту силу в дарунок привила.

А як бы ей тяжко было, кед бы ся дізнала,
Же ей доконана жертва малу ціну мала.

Люблю тебе, рідне слово, бо ты - моя пыха.
Од колыски по гріб самий душа тобом дыхат.

Анна Галчак

ЗАГАДКИ

Красна дівка без поділка, очей не має, а слизы выливає. (Роса)
Докля отец ся народив, сын по світі ся находив. (Оген і дым)
Не кін, а регоче, загнуздатися не хоче. (Вітер)

Лежыт птиця біоліця – розпустила пазуры до кождой конуры. (Дорога)
Молодиця мила косы розпустила, в зеленых хустчатах злоты ма зернята. (Ліщына)

Без рук, без ніг пне ся на оборіг. (Горох)
Баба головата вдіта в сто кабатах. (Капуста)
Баран в коморі, а уха – надворі. (Бурак)
Зелены коні вісят на припоні. (Огурцы)

Зібрав B. Хомик

Kiedyś był żebrakiem, teraz ma stanąć jego pomnik „NIKIFOR ZWANY MATEJKO”

Był nierozerwalną częścią Krynicy. Widywano go jak przesiądwał na murku koło Nowych Łazienek. Nie zwracał uwagi na gapiów. Malował, zanurzony w swoim bajecznie kolorowym świecie. Obok leżał czarny kapelusz i tabliczka z prośbą o kupno obrazka.

Przez całe życie, nie licząc ostatnich lat, żył w skrajnym ubóstwie. Analfabeta. Ułomny, niemy czy raczej bulgoczący coś niewyrównanie. Odgródzony od świata niemota, wypowiadał się malowaniem.

- W latach czterdziestych był moim parafianinem, ja go rozumiałem - wspomina ks. mitrat Stefan Dziubina, obecnie prepozyt Kapituły Archikatedralnej obrządku bizantyjsko - ukraińskiego w Przemyślu. - Był Łemkiem, wypowiadał całkiem poprawnie słowa po łemkowsku, choć miał wadę wymowy.

Mieszkał w Krynicy wsi, na dole. Codziennie idąc do Zdroju, wstępował do cerkwi. Ksiądz Dziubina mówi, że ma przed oczami jego postać z walizeczką w ręku, w której nosił farbki.

Nieślubne dziecko

- W metryce zapisano mu imię Epifaniusz, takie dziwne imiona nadawano nieślubnym dzieciom. Ale wołano go Nikifor - wyjaśnia ksiądz mitrat. Po matce, prawdopodobnie głuchoniemej, nazywał się Drowniak. Nie był więc bezimienny. Nie było konieczne wymyślać mu nazwisko Krynicki.

Nikifora, genialnego malarza naiwnego, odkrył jeszcze przed wojną Jerzy Wolff. „Obcuję z tą sztuką od paru lat i nie znużyłem się nią, owszem odkrywam w niej coraz to nowe wartości” - napisał w 1938 roku w elitarnych „Arkadach”.

Prorocze słowa. Akurat w Muzeum Etnograficznym w Warszawie czynna jest głośna wystawa zatytułowana „Nikifor wciąż odkrywany”.

Pożądany na salonach

Przy okazji tej wystawy „Polityka” napisała, że jego prace są obecnie pożądanym obiektem wielu kolekcjonerów. Na aukcjach osiągają ceny między 2 a 5 tysięcy zł. Nikifor - jak oceniają fachowcy - należy do najczęściej fałszowanych twórców. Ale tylko pozornie „nikifory” są łatwe do podróbki.

Już Wolff zachwycał się „absolutną wrażliwością” Nikifora na barwę, porównując ją do absolutnego słuchu u muzyka. „Maluje tak, jak śpiewa ptak” - napisał Ignacy Witz.

Poraz drugi odkryli Nikifora po wojnie krakowscy znawcy Ella i Andrzej Banachowie. Spotkali go w Krynicy, właśnie niedaleko Nowych Łazienek. W pogodne dni malował regularnie między 10 rano a 6 po południu.

Trzy razy wysiedlany

Ale któregoś dnia Nikifor znikł. „Wiadomo było, że nie opuścił swojej siedziby dobrowolnie” - napisali Banachowie w swojej książce „Historie o Nikiforze”. Dowiedzieli się, że jest gdzieś na Pomorzu.

Wówczas nie mogli napisać wprost, że został wysiedlony w ramach akcji „Wisła”. Niepokoili się, że nie wytrzyma tam długo, wyrywany z rodzinnych stron. Rozpoczęli prasową kampanię w poszukiwaniu „zaginionego” artysty, mistrza z Krynicy.

Nikifor trzy razy był wywożony - wspomina ks. Dziubina - i trzy razy wracał. Spod Szczecina. Piechotą, bo nie miał za co.

W końcu dano mu spokój. Wkrótce, w 1949 roku Ella i Andrzej Banachowie urządzili mu w Krakowie pierwszą wystawę. W dziesięć lat później pakują jego akwarelki w walizki, żeby pokazać je w Paryżu.

Genialny clochard

Nareszcie prawdziwy naiwny! Genialny clochard! - pisano w paryskich recenzjach. I ta wystawa otwarła mu drzwi do innych galerii europejskich m. in. w Amsterdamie, Brukseli, Frankfurcie, Bazylei.

Sława opronieśli go niemal w ostatniej chwili. Nikifor był chorą. Zostało mu kilka lat życia. W Krynicy dostał mieszkanie i nazwi-

sko Krynicki. Ksiądz Dziubina uważa, że miało ono usunąć w cieś lęmkowskie pochodzenie Nikifora Drowniaka. Ale on dobrze wiedział, kim jest. Chodził modlić się do cerkwi.

Elementem jego wielu widoków są kopyły cerkiewne wśród wzgórz Beskidu i święci z ikon. Malował też strzeliste wieże kościół wibające się w niebo, miasta z wysokimi domami. Mnóstwo stacji kolejowych z odwzorowanymi nazwami: Krynica, Kraków, Piwniczna, Grybów, Sanok Przemyśl. Sporo autoportretów. Siebie przedstawiał w szatach świętego z ikony, w mundurze kolejarza, czy w eleganckim garniturze.

Malował farbami wodnymi na kartonach i tekturach. Ostatnio na okładkach szkolnych zeszytów z „Legnickich Zakładów Papierniczych”. Obok odbiął swą okrągłą pieczęć „Nikifor zwany Matejko”. Ołówkiem wypisana cena. Czasem akwarelkę wymienił za paczkę papierosów.

W sanatorium w Foluszu

Pod koniec życia farby wodne zastąpił kredkami szkolnymi. Najpierw robił staranny rysunek, potem wypełniał go kolorami.

Ostatnie lato 1968 roku. Był kuracjuszem w sanatorium w Foluszu koło Krosna. Osobliwość w okolicy: ciagnęli tu znawcy i dziennikarze, zwabieni rozgłosem, jaki zyskał po wystawach w Europie. Wtedy zetknęłam się z artystą, jako praktykantka dziennikarstwa.

Swoje obrazki trzymał pod obrusem w pokoju 44. Był bardzo podenerwowany, wyciągając je na wierzch. Wymachiwał rękami i bulgotał coś niezrozumiałego. Opiekująca się nim pielęgniarka wyjaśniała, że jest zły, bo nie ma białej kredki do wykończenia obrazka. Wtedy za jedną białą kredką dałby kilka obrazków!

Zmarł jesienią 1968 roku. Po śmierci zaczęło się „życie po życiu” artysty. Odkrywanie Nikifora, które trwa do dziś. Kiedyś pogardzany i wyśmiewany, dziś w katalogach sztuki. Spowiednik Nikifora, ks. Dziubina, został zaproszony do komisji, która ma wybrać w Krynicę miejsce, gdzie stanie pomnik artysty.

*Justyna Woś
"Nowiny" 19-21 marca 1999 r.*

Zdjęcie Nikifora wykonane przez malarza Turyma, który organizował pierwszą wystawę jego malarstwa w młodym wieku we Lwowie.

ДО ЮВІЛЕЮ 80 РОКІВ МИХАЙЛА ДОНСКОГО

Народився в с. Воля Цеклинська пов. Ясло 15. 03. 1910 року. Його життя од молодості барз цікаве і трудне до остатніх років. Было іх дуже діточок і родиче не могли ім дати все потрібної освіти. Михайло мав талант і здібність і міг остати лем з пекарських професій в Горлицях.

По занятю Польщі через німецьки фашистовски сили М. Донський нашовся серед борців з гітлеризмом разом з братами і іншими лемківськими патріотами. Його пекарня в Горлицях давала хліб для борців з гітлеризмом. Там був тиждень осередок

організаційних проти фашистських діянь. Німецька розвідка (Гестапо) розслідили діяння Лемків і Михайла, а також і інших Лемків і арештували на смертну дорогу в тюрмі в Яслі де арештуваны Лемкы і Поляки переживали катогру.

Але пришла радіста визвольна ніч, в які польська збройна організація – Армія Крайова визволила своїх борців і наших лемків.

Михайло довший час гоїв свої раны од быття гестапівців при помочи близких. Піднимат дальшу борбу з німецькими окупантами в рядах партизанських загонів, як командир одділу Гвардії і Армії Людової Підкарпатського Округу.

По визволеню в 1945 р. помогат в твореню нової влады новой Польши і організує на Лемковині Робітниче – Селянський Комітет Лемківщини.

Быв молодий віком і не знов даєшою долі Його рідної Лемківщини. Родиче Його виїхали на Україну і пак Михайло за нима. В 1958р. вернув до Польщі і одразу влучився до справ лемківських в культурно – освітніх діянях. Был I головом Лемківської Секції при УСКТ в Варшаві, співорганізатором ансамблю „Лемковина” і співтворцем музею Лемківської Культури в Зиндранові, а в 1990 р. співтворцем Обєднання Лемків в Горлицях,

яке Го барз змінило од І Зізду в Сярах. Того поділу Лемків до гнес, тогди Михав не перевидів.

Через 12 років Михайло быв в США з родинов, але вернув, як гварит, - вмерати на рідні Лемковині.

То барз цікаве жыття, якого можна бы писати немалу книжку.

За борбу з фашизмом Михайло нагороджений медалями, орденами і хрестами Польщі, Совітського Союзу, Чехословачії і України.

О борбі з німецьким фашизмом писав дуже до ріжких газет і книжок в Польщі і в інших краях.

Доброго Тобі здоровя Михайле до 100 – літ, родинного і життєвого щастя, поваги, любови і пошаны Друзів – Земляків та творчого натхненя для добра нашої Лемківщини.

Петро Когут

До допису – “Ювілею 80 років М. Донского” автора П. Когута – Рада музею, Рада Товариства Музейного і Редакція „Загороди” додають свои щирі жыччиня. Михайло Донський быв співтворцем музею Лемківської Культури в Зиндранові, парулітнім Головом Ради музею, діячом в охороні наших памяток. Тож і ми, на красний вік 80 – років, жычиме Йому здоровя, щестя – На Многая Благая Літа.

*Рада Товариства Музейного
Редакція „Загороди”*

ЛЕМКИ СЯ ОРГАНІЗУЮТЬ

Як видно наши люде жыют всяди по ціли Польщі, а не бракус іх і в Варшаві. Скликали ся варшавски Лемкы і дня 28. 01. 1999 року зорганізували собі в Варшаві кружок Стоваришиня Лемків. Членами того кружка сут в більшості люде з доробком науковым в своїх професіях, але теж діяче, писателі. Головни Заряд Стоваришиня Лемків буде мав своїх представителів в столиці Польщы попрез котрых буде ім ближе до державных власти.

Жычыме приятелям варшавского кружка добрых помислів в іх діяню. Най вас буде видно, най буде о вас чути і в Варшаві, і в ціли Польщі.

Яз.

ІСТОРИЯ І ПОЛІТИКА (факти, документы)

В Загороді нр. 4/98, на стороні 34, заміщено допис автора М. Б. Під назвом „З недалекой прошлости”. Авторка подає приклады як то найважнішы діяче УСКТ Головного Правління вышмарювали, а дослівні вымітали із організації УСКТ.

А было то в 1972 році, знам цілу історию твориня і УСКТ, і Нашого Слова, і не дивуюся же ішы в 1972 році вымітали тых Лемків, котры не хотіли слухати партійных вождів, котры были на самym вершку УСКТ. В 1972 році тоты Лемкы не были юж там потрібны, бо як гварит прислівя – мурин свое зробив. Може навет ест то дивне, же зачали викидати аж в 1972 році. Довго тоты діяче, Лемкы там вытримали. УСКТ не могло іх тримати в свої організації, бо лемківцы діяче пішли хоц пізно, але своїм дорогом, мали одвагу кричати о повороты до гір, на свое, о направління кривд, вшыткым выселенцям выгнаным в 1947 році.

Лемкы то люде одважны, за свою суспільну діяльніст в УСКТ гроши не брали і не мусіли никого слухати як мают поступувати, але то Лемкы были ініціаторами того цілого руху УСКТ в Польщы. Добри бы было жебы, о тым знов і познав близшу правду пан Роман Дрозд, котри описує діяльніст УСКТ.

Треба знати, же дороги Лемків і УСКТ в Польщы розышлися не в 1972 році, але далеко перше. Памятам рокы 1956-1959. Юж товди група Лемків, котры жыли в зеленогірським і вроцлавським пішла своїм дорогом, а не том яком казали діяче УСКТ. Юж товды тых што голосно кричали, же хотят повороту на свои землі названо в Варшаві сепаратистами, а по польски – „wichrzycielami”. Тота назва створена през УСКТ і MSW перетрвала довгы рокы, а і гнес ест так охочо през діячів юж не УСКТ але іх наступців часто повторяна. Але то они, тоты „сепаратисти” додавали Лемкам одвагы і кричали вертайте, хоць під голе небо. То они мали одвагу писати писма до польських власти і до партії о выріджених ім кривдах. Мам пред собом такі мало знани але барз важни документ. Єст то петиця написана ішы в 1958 році, а называют ся – „Deklaracja Tymczasowego Komitetu Społeczno – Oświatowego Rusinów-Łemków w Polsce.”

Так, так, обік УСКТ быв і діяв такі комітет, а його формальне покликання (юж не тимчасового) мало наступити на зізді Лемків в Глогові. Як відомо тот зізд MSW розогнало. Має тута петиця аж 16 сторін машинопису, а зредагуваний був през Павла Стефанівського і тим „Тимчасовим Комітетом”, які діяв в Зелени Гори. Того тимчасового комітету „Уряд Wojewódzki” в Зелени Гори в жаден спосіб не хотів зареєструвати.

Але що в тій декларації єсть написане. Описується там цілу історію Лемків і виряджену ім кривду. Одважні і в острих словах написано:

„Wysiedlenie Rusinów-Łemków miało na celu całkowite ich wynarodowienie, a na ich ziemiach zniszczenie pomników kultury i sztuki lemkońskiej, burzenia świątyń i innych zabytków, nawet o wyjątkowym znaczeniu historycznym, aby zatrzeć wszelkie ślady ruskiej kultury.”

Ци діячі УСКТ могли собі на таку одвагу позволити? Най сами на то одповідять.

I даліше:

„Rusini-Łemkowie niczego innego nie domagają się jak tylko:

a. zastosowanie w praktyce równych praw obywatelskich zapewniających konstytucję,

b. oficjalnego przyznania ich jako rusińskiej mniejszości narodowej w PRL,

c. prawa do organizowania działalności społeczno-kulturalnej,

d. prawa na naukę w szkołach także ojczystego języka,

e. swobody wyznań religijnych opartych na wierze naszych ojców,

f. wydawania czasopism i książek w ojczystym języku,

g. powrót wysiedlonych na Łemkowszczyznę”.

В тым часі, в 1958 році треба було мати вельку одвагу, жебы секретарям – КС PZPR і Рządowi – ставляти таки жаданя. Лемків туту одвагу мали хоць ризикували вищмариньом з роботи і дальшими опіками функціонарюшив MSW.

З того велького опису іщи єден уривок:

„Czynimy to również w imię poczucia moralnego humanityzmu ludzkiego jako współobywatele Polski Ludowej, którym wyrzeczono ogromną krzywdę. Występując z powyższą deklaracją zdajemy

sobie sprawę, że w obecnych warunkach narażamy się na ponowne prześladowania, a czynimy to dlatego ponieważ uważamy, że jest to najlojalniejszy i najbardziej odpowiedni sposób ratowania od zagłady narodowej całej grupy etnicznej Rusinów-Łemków.”

Декларацію підписало 5 осіб. Хто гнес хоче писати о діяню і поставі лемківських діячів найде туту декларацію в архівах – булаго КС PZPR-.

Авторові М. Б. треба бы одповісти просто, найгірше як дахто єсть більше съвятим як сам святи, бо не лем же Лемків вищмарено з УСКТ, але додатково і польски власти того часу вирядили ім дальшу кривду.

Може Лемків з тамтых часів вынесли для себе і даяку науку і на гнешні час. То тамты діяче в роках 1956-58 наробыли в Польши тильо, же до Карпат вернуло кілька тисячи наших людів. А головны діяче УСКТ були тым поворотом такы противни - ім выстарчало „лем потанцовати”.

Я. 3.

ПРОСТИЄМЕ

В „Загороді” н-р 4/98р. на стороні 9 написав см о VI Творчи Осени в Горлицях. Вспомнено там о ансамблі „Серенча” і вишли такы слова: „хто знає цы то не буде наша нова Лемковина”, а мало быти: „то все наша молода Лемковина”. Простую, жебы Ярослав Трохановскі – керовник „Лемковини” не помышлів, же твориме му другу „Лемковину”. Ні не твориме, бо наша „Лемковина” з Білянки, то душа Лемків. Того року ансамбл буде съвяткував 30-ліття діяльности. Жычыме „Лемковину” і сей керовникові Ярославові Трохановскому дальшы не лем 30 – але 100 років істніня і сьпіваня, бо так довго як довго буде істніла Лемковина, люде не лем в Польши будут знати, же жиуют і істніют Лемкы.

Тобі Ярославе і „Лемковині” жичиме вітру в крилах, а Вашы голосы най потрясут Карпатами, „бо то наш – лемківски голос.”

За помилку перепрашат Ярослав Зволінські.

НОВИЙ РІК ВО ЛЬВОВІ

Деколи в житі ся трафляють таки випадки, же сой ані не помислиш о такім споткані, яке ся трафило з нашими землякамі – лемкамі во Львові.

На Новий Рік і заєдно на свято Василя зобралися братя – Василь, Михаїл і Ваньо Варянки родом з села Липовець. В той час по справах Фундації Дослідження Лемків во Львові перебував директор музею лемківської культури в Зиндранові Феєць Гоч, який гостив в директора Фундації Славка Швягли родом з Завадки Риманівської.

До нашого товариства іще ся нагодив Ярослав Дуда з горлицького повіту. Вшитки нас запросив на каву по – львівски робітник оперного театру Ваньо Варянка до гостинного і затишного театрального кафе.

Приятелі – земляки приємні провели час, співали колядки – щедрівки, згадували рідну Лемковину і співали імениннику Василю „Многая літа”.

Така несподівана приятельська зустріч ся приключила з лемками – земляками у Львові на Новий Рік. Дай нам Боже здоровля іще ся не раз зустріти.

Михаїл Варянка

Z HUMOREM O ŁEMKACH W PYTANIACH I ODPOWIEDZIACH

Problem lemkowski od wielu już lat absorbuje badaczy. Zagadnieniem tym zajmują się zarówno osoby posiadające odpowiednie przygotowanie, jak i niezrzeszeni, którzy wyrażają bardziej swoje odczucia i przeżycia i do rozwiązania w.w. problemu raczej się nie przyczyniają.

Słowo „problem” zostało tutaj użyte celowo, gdyż badacz, zajmujący się Łemkami, na każdym kroku napotyka na zagadki i pułapki. Kim są Łemkowie?

Skąd się wzięli? - chce wiedzieć etnolog. Czy Łemkowie to odrewny naród, czy grupa etniczna? - zapytuje socjolog. Pytania się mnożą. Odpowiedzi także. Niewiele jednak nadaje się do druku. Przyczyną takiego stanu jest przedewszystkim nieznajomość sprawy, błędne postrzeganie rzeczywistości oraz mylne wyobrażenie co do własnej mądrości.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie zagadnienia łemkowskiego w zupełnie nowym świetle i uporządkowanie dotychczasowych wyników badań. Autor nie ma, oczywiście, ambicji odpowiedzenia na wszystkie pytania. Jednakowoż poczuwa się w obowiązku do podzielenia własnymi spostrzeżeniami, opartymi na nie publikowanych, pomijanych i nie wydanych do tej pory dokumentach historycznych.

1. POCHODZENIE. Otóż, zaczęło się wszystko od zakładu. W 14 wieku, w pewnej karczmie na Bałkanach, doszło do kłótni o to, jak daleko jest do Gorlic. Jednym ze sprzeczających się był Krzysiek, który twierdził, że nie jest daleko. I założył się o swojego brązowego cielaka, że ma rację. No, ale musiał to jakoś udowodnić ...

Następnego dnia Krzysiek wyruszył do Gorlic. Zabrał ze sobą swoją dziewczynę, brata Piotrka i paru dalszych kuzynów.

W tym miejscu należy od razu wyjaśnić kwestię wołoskiego pochodzenia Łemków. Otóż, Krzysiek miał na nazwisko Włoch. I tak też najczęściej się do niego zwracano. Jednakże z czasem (podróż do Gorlic trwała długo) pomiędzy „w” a „ł” wkradła się litera „o”. Dokładnie nie wiadomo dlaczego tak się stało. Może przyczyną było zmęczenie wołających, a może złośliwe echo?

Faktem jednak jest, że zaczęto na Krzyśka wołać Wołoch, a na jego rodzinę - Wołosi. Tak więc element wołoski, to w rzeczywistości element włoski. Natomiast pasterstwo, tak często łączone z Wołochami, nie ma nic wspólnego z wypasem owiec. Wiąże się ono z porównywaniem Krzyśka do pasterza, który dba o swoje owieczki i prowadzi je do Gorlic.

Oczywiście, Włosi (czy też Wołosi) nie byli jedyną grupą, która formowała Łemków. W czasie wędrówki dołączyli i inni znęceni możliwością łatwego zarobku. Grup tych naliczyłem co najmniej 95. Tutaj opiszę jednak tylko kilka, najważniejszych.

Na samym początku swej wędrówki kompania Krzyśka natknęła się na Cyganów. Jechali oni wprawdzie w przeciwnym kierunku, jednak po usilnych prośbach dziewczyny Krzyśka, zgodzili się towarzyszyć im przez jakiś czas i grać na skrzypcach. I tak zostali. Na zawsze. Łemkowie mają po nich muzyczne zdolności i ciemne włosy.

Parę dni po spotkaniu z Cyganami pochód został zatrzymany przez protestujących chłopów rumuńskich. Po długich pertraktacjach i zapewnieniu, że nie przewożą taniego zboża, Krzyśkowi udało się uzyskać zwolenie na przejazd. Jednocześnie wielu zdesperowanych Rumunów i Arumunów przyłączyło się do marszu, twierdząc, że nie mają nic do stracenia. A że do jednego chłopa przyjechała rodzina z Albanii, która również podążyła za Krzyśkiem, w łemkowskich żyłach płynie także pewien procent albańskiej krwi. Łemkowie mają po nich skłonność do hazardu.

Kolejnym elementem stali się Szwedzi. Byli to zwiadowcy armii szwedzkiej, którzy przygotowywali zalanie Polski. Jednakże z powodu zmian w dowództwie armii zostali zapomniani. I tak trwali na posterunku bez nowych rozkazów. A że nadarzyła się okazja, by odmienić swój los, to go odmienili. Powędrowali z taborem. Łemkowie zawdzięczają im niebieskie oczy i jasne włosy.

Któreś nocy, przy akompaniamencie gwizdów, wycia i okrzyków łołołoooo - łołołoooo, przyciąłowali Indianie na bizonach. A że nie mieli złych zamiarów, zostali ciepło przyjęci. No i podążyli za Krzyśkiem. Byli to przede wszystkim Komańce, którzy zamieszkiali później w Komańczy oraz paru Szoszonów, którzy rozeszli się po całej późniejszej Łemkowszczyźnie. Łemkowie mają po nich długie włosy i czapkę z piór.

Przez długi czas nie wiedziałem jak wyjaśnić w pochodzie obecność Eskimosów. Po długich badaniach gwiazd, stwierdziłem jednak z całą pewnością, że spadli z księżyca. I tak już zostało. Łemkowie mają po nich parę futer.

Należy, oczywiście, wspomnieć o elemencie polskim. Otóż drużyna Krzyśka, po przybyciu w okolice Gorlic, zastała tam osadnictwo polskie, które tam było od początku. I pewnie byłoby dalej, gdyby nie porywczycy Siedzącej Strzały. Wszystkich wygonił. Ale co z tego. W nocy nie pozostało straży i większość Polaków wróciła. Wyrzucili z łózek drużynników Krzyśka i zajęli ich miejsca. Kobiety nic nie zauważały. I tak zostało. Łemkowie mają po nich ziemię i literę „p”. I nie należy o tym zapominać.

Nie sposób, rzecz jasna, opisać wszystkie grupy, składające się na Łemków. W czasie długiego marszu przyłączali się coraz to nowi osobnicy. Nie obowiązywała przy tym szczególna procedura. Krzysiek zapytywał: Hu - hu! Kto wy? Swoi - odpowiadano. To chodźcie z nami - dodawał Krzysiek. No i szli. Początkowo każda grupa szła oddzielnie. Wszyscy byli grzeczni, trzymali się za ręce. Jednak z czasem doszło do wymieszania. Ktoś poszedł pożyczyć trochę cukru i już nie wrócił. Szwed złapał za rękę Rumunkę i już nie puścił. Powstała mieszanka.

2. JĘZYK. Jak już wcześniej wspomniałem, na Łemków składało się co najmniej 95 grup. I każda posługiwała się własnym językiem. Trzeba było więc coś z tym fantem zrobić. Po długich naradach postanowiono wrzucić wszystkie języki do kotła i wymieszać. I wymieszano. I powstała mieszanka. Łemkowie nie mają więc własnego języka. Mają 10000 słów albańskich, 30000 rumuńskich, 23499 japońskich, 9999 polskich i dalej nie chciało mi się liczyć.

W tym miejscu należy wyjaśnić skąd wzięła się nazwa Łemkowie. Uważa się powszechnie, iż pochodzi ona od słowa „łem”, które znaczy „tylko”. Jest to bzdura.

Otoż, Krzysiek wołał często: hej, hej! A że miał wadę wymowy i nie wymawiał „h” i „j”, lecz „ł” i „m”, to wychodziło mu : łem, łem! I z czasem pokrzykującego Krzyśka i jego gromadę zaczęto określać: Łemkowie. Co w rzeczywistości oznacza Hejkowie. Ale tak już zostało.

Jeśli już jesteśmy przy nazwie, to chciałbym dodać, iż zastanawialiśmy się z kolegą, czy by nie nazwać Łemków Pożyczalskimi, gdyż są nimi w istocie. Pożyczali krew, pożyczali język, jak zobaczymy dalej, pożyczili strój. No ale na razie daliśmy spokój. Zobaczmy.

3. STRÓJ. Odież, w której wyruszyli Krzysiek i jego drużyyna, bardzo szybko się zdarła. Podróż była dłuża i ciężka. Trzeba było więc pożyczać po drodze. To buty, to spodnie. Wszystko miano, oczywiście oddać w drodze powrotnej. Z powrotem jednak nikt nie wrócił. I tak już zostało. Pożyczone. A swoją drogą, to nieładnie tak, pożyczać a nie oddawać.

4. GRANICE. No cóż, granice są albo naturalne, albo sztuczne. Jeśli idzie o Łemkowszczyznę, to granica południowa i zachodnia nie budzą większych wątpliwości. Na granicę północną też, właściwie, moglibyśmy przystać. Ale już z granicą wschodnią jest większy problem. No bo jej nie ma. Łemkowie nie postawili słupków granicznych. I teraz to mogą sobie tylko w brodę pluć.

5. GRUPA CZY NARÓD? Kim są Łemkowie dzisiaj? Zanim odpowiem na to pytanie, chciałbym uzmysłowić wszystkim, że jeśli w 14 wieku

w pochodzie maszerowało co najmniej 95 grup, to obecnie grup tych jest 3579. Tutaj wymienię tylko kilka, najistotniejszych.

Już w czasie marszu wyodrębniała się grupa Zakrzyków. Nazwa ta wzięła się od częstego pokrzykiwania: Za Krzykiem! Naprzód, za Krzykiem! Grupa ta ma silne poczucie odrębności grupowej, a z innymi grupami utrzymuje stosunki.

We wsi Konieczna występują Lewospacze. Mają oni zwyczaj spania na lewym boku i stąd nazwa. Zaraz obok, w Żdyni, występują Chrapacze. Nazwa pochodzi od zwyczaju chrapania podczas snu. Grupy te mają silnie rozwinięte poczucie odrębności grupowej, a stosunki utrzymują sporadyczne.

Ciekawa grupa występuje we wsi Przegonina. Są to Pupaki. Zaobserwował ich i nazwę im nadał, mój kolega. Otóż podczas jednej ze swych wycieczek chciał rozwiązać problem pochodzenia Łemków. W związku z tym zapytywał napotkanych chłopów: Skąd się wzięliście? Jeden z bardziej rezolutnych respondentów odpowiedział: Z druhoj diry h pupi. (A fuj - dopisek mój). Pupaki znają swoją wartość. Trzymają się prosto.

Kogo by tu jeszcze można opisać? No, na pewno interesujący są Cycaki, Stojaki, Ciemiaki. Ale nie chodzi przecież o wymienienie i opis wszystkich. Istotne jest, że Łemkowie są różni. Stwierdzenie to może pomóc w odpowiedzi na pytanie postawione na wstępnie tego punktu. Ja, mając to na uwadze, posłużę się metodą, która, według mojego kolegi, jest niezwykle skuteczna. Pozwala na pomiar z dokładnością do 0,001 sekundy. Orzeł czy reszka? Orzeł - są Łemkowie narodem, reszka - nie są. Rzucam. Leci. Obracam się, moneta też. Napięcie rośnie. Spada - moneta. Toczy się. Jest. Reszka... *Roma locuta causa finita.*

Paweł Ksenycz
Szprotawa

ПЛАЧ САМОТНОГО ДЗВОНА

За кым голосит дзвін в Бескидах?
Ци не по славных наших дідах,
Чом виуют совы в пышнім літі?
Ци не за тьма, хто по світі.

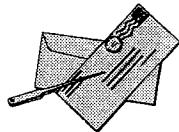
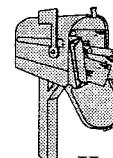
Чом ся схилили чорны кресты?
Бо нес кому іх піднести,
Бо по цментерах бродят звіри,
Діти ся зrekли своїй вірі.

О наша рідна давня страно,
За што тя тяшко так скарано?
Я вірю! Зыйде правди сонце
І нам засвітит у віконце.

Василь Хомик

ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЙ LISTY DO REDAKCJI

Найперше треба пояснити читачам, же музейний квартальник остатні н-р 4/98 вийшов перед кінцем 98 року. А в тім часі і потім пришли поздоровління, жычиня яких Редакция не може минути і шмарити лем до архіву. Найважніші листи і писма прагнеме помістити в гнені „Загороді” н-р 1/99. Додайте, же не друкуємо декотри цілі листи лем части які односяться до наших справ.

...Поздоровлям барз щирі і сердечні Редакцію і Раду Товариства Музейного.

Перестав ем писати, бо не мам надхніння, а при тім не мам ніякой помочи од тых што повинни чути таку потребу. А хотів ем писати о селах Білична, Ізбы і Баниця, лем селяне не мають охоти на поміч, а ест іх ти понад 100 родин. Зближат ся 3 – ті Конгрес „СЛ” і треба буде до той теми штосы написати лем треба до того приготування.

По повороті зо свята 30 ліття Вашого Музею предвиджу, же Вам тіж барз тяшко (хоц на своім) утримати свою тоожсаміст. Тепер в часах великих реформ всякий – на Лемковині і на Чужині сут подібны часы утримання свого. Молодіж і там і ти втіче од свого, а нас, тых што мають кус свого духа, ест штораз менше. Никому направду не залежыт на правдивій Лемковині.

Адам Барна, Легніця

....Дякую за „Загороду” н-р 4/98. Читаю кождый номер „Загороды” і через то чуюся богатшый о цікаві інформації з жыття Лемків, а такдэж ліпше пізнаю Лемківщину, бо я сам не можу всюди бути і всію видіти. Минулий рік, то є 98 був для мене не злий, бо мав я приемність видіти лемківський ансамбль „Кичера” з Лігниці на Міжнароднім Фольклору Гірських Земель в Закопаному. Як вже знаємо то „Кичера” здобула 2-гу нагороду. Також минулого року син диригента хору „Лемковина” - Ярослава Трохановского зкінчив артистичну школу

в Закопаному – „Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych im. Antoniego Kenara”.

Ту саму школу я укінчив в 1950 р., а пізніше я через 20 років був професором різьби в тій школі. Тепер директором є мій бувший учень і я все чуюся в школі так як в найближшій родині.

Moї різби були на виставці в Кракові в Фундації св. Володимира, в 1997 - 1998 році виставу закінчено. Також в 1997 р. мої різби були на загальнопольській виставці в Закопаному в березні на 50 -ліття школи Кенара, а в листопаді і грудні в Люблюні на виставці професорів і учнів „Państwowego Liceum Sztuk Plastycznych”.

Тому я чуюся все потрібний для твої самої школи, до котрої мене приняли в 1946 р. і пережив час виселеня в Закопаному, бо і зато я не був виселений, а ціла моя Родина вийшла до Суленцина, воєв. Зелена Гора. Щиро поздоровляю Редакцію „Загороди”.

Григорий Пецух, Закопане

Дороги Приятеле Редакторы „Загороды”

В Різдвяный Час най радіст буде в Вас. І най не гасне през цілий Рік Новий, і николи – николи.

Петро Трохановский з Родином, Криниця

Христос Родився

Барз красні Вам дякую жестче заня не забили. І я Вам зичу, Нехай Божа Дітина благословить Вам і у всім допомагає. Нехай завжди буде з Вами. Бажаю здорового і безтурботного Нового 1999 Року.

Я дуже зраділа, що Ви назвали Ваш Квартальник „Загорода” і не відгородився від цієї великої і бездальної маси нашого народу. Я вдячна Вам зате що Ви цитуєте не лише І. Русенка і говорите не лише про Ювілей Івана Головчака, поета – лемка (Його вірші часто друкувалися в „НС”), але цитуєте також Б. І. Антонича (одного з найвизначніших наших поетів) і ще і такий багатоловний вірш „Батківщина”. І пароха Є. А. Володимира Хиляка – моого пращура, письменника в якийсь формі Ви згадали, і мій вірш захотіли надрукувати. Пишете у „Загороді” більше по лемківськи, але є писані статі і

літературною мовою. За те все за Вашу мудрість і мужність я Вам дуже дякую.

Ольга Петик – Хиляк, Перемишль 1999 р.

Од редакції

Пані Ольга Петик з родини Хиляків то Лемкиня народжена 15. 08. 1922р. в Мушині. Написала до нас довший лист в якім дуже теплих слів і лемківської души. Єй життя барз цікаве, а представлена в книжечці пн. „Ми без хати – За землю руську” (драматизований перестів „Слова о полку Ігоревім”?)

Дякуємо за новорічні вітання, за високу оцінку наших трудів і за поздоровлення Кума Гната з ансамбллю „Лемковина”.

Редакція

Дороги Приятеле в Редакції

Нову „Загороду” н-р 4/98 єм достав, дякую. Тот номер хыбаль ест найліпший з дотихчасових. То ест добри. Прошу о ищи 3 шт. „Загороди” прислати, бо розсылам по світі. До дальнішого номера приготувлю дашто по нашему і по польськи. Може пришло зо два верши, єден Я. Меренъ. Часом не знati што писати для цикавости Читачів. Може бы дашто написала др Олена Дуць хоцьбы і о плянах діяння Руской Бурсы в Горлицях. Або і з літератури.

Ярослав Зволінські, Кошалін

Droga Redakcjo

Serdecznie dziękuję za łaskawą pamięć o mnie jak również za przysłanie muzealnego kwartalnika „Zahoroda” – bardzo dla mnie zawsze ciekawego. Blisko mnie są dwie niby nasze lekarki, jedna z rodziny lemkońskiej, ale dla nich już bardziej smakuje biały chleb, niż ten dawniej razowy – przeszłość rodowej. Przykro, że i tu „Ha чужині” nie mam z kim porozmawiać i mową rodową nie włączam. Tutaj w tym regionie nie przesiedlali całych wsi, ale wcześniej osiedlili Polaków z Sądecczyzny i do każdej wsi dodawali jedną rodzinę z akcji „Wisła”. I klimat wśród Polaków był taki że nasi nie przyznawali się kim są, łączności wśród naszych nie było żadnej. Inaczej niż w Przemkowie, Legnicy itp. Choć żonę mam Polkę ale rozsądną, że nie zaprzecza uczyć dzieci śpiewać nasze

pieśni. Przykro, że w tym (1998) roku nawet na „Watrę” do Michałowa nie miałem warunków i czasu jechać.

Gratuluję wysokiego poziomu grafiki i edycji „Zagorod”. Niejeden ogólnopolski tygodnik prezentuje się dużo mniej korzystnie. Z lat 1997 mam tylko nr 2(13), a z 98 r 3/98. Proszę uprzejmie o uzupełnienie. Koszty pokryję na konto BS w Dukli.

Lek. Med. Tomasz Zachariasz, Woj. jeleniogórskie

Od Redakcji:

Dnia 7.03. 99 r. Redakcja otrzymała smutną wiadomość następującej treści: „Czuję się zobligowana zawiadomić Redakcję, a w szczególności głównego redaktora, z którym mój mąż – Tomasz Zachariasz często korespondował, o tragicznym zdarzeniu tj. – nagłej śmierci mojego męża.

Ta w.w. przykra wiadomość jest do Sz. P. Dyrektora Muzeum Okręgowego w Krośnie i do Towarzystwa na Rzecz Rozwoju Muzeum Kultury Łemkowskiej.”

Lidia Zachariasz

Wstrząśnięci tą smutną wiadomością składamy wyrazy głębokiego współczucia żonie Lidii Zachariasz, Dzieciom oraz Rodzinie Zmarłego. Ś. P. Tomasz Zachariasz był stałym czytelnikiem kwartalnika „Zahoroda.”

Redakcja „Zahorody”

Były Dyrektor Muzeum Okręgowego w Krośnie
Towarzystwo na Rzecz Rozwoju Muzeum
Kultury Łemkowskiej W Zyndranowej

Шановні Лемки, Шановне Товариство Мнзуйне в Зиндранові.
З Святом Різдва і Нового Року Вас вітаєм щастя і радості бажаєм, щоб ніколи не журилисі та на свята веселились. За столом Всі разом сіли і святочне щоб поїли у родиннім дружнім колі – миру, добра, щастя, долі. Щоб колядку заспівали і Господа прославляли.

З повагою від Товариства Лемківщина міста Самбора.
Петро Осюрак

Шановна Редакціє Загороди

Дуже вдячна моя сім'я, родина і всі Лемки за дуже гарне і ціре привітання Вами нас – Самбірчан з Різдвом Христовим і Новим Роком.

Ваші листи і статі в Загороді під час Різдвяних Свят я читав всім знакомим Лемкам в Самборі. Вони просили передати Вам ціну подяку за таке духовне привітання святочне і за історичну працю по збереженню духовності, традицій, побуту Лемків у Польщі, особливо за збирання памяток про Лемків в музею і видавання Загороды.

Ще раз хочу подякувати Вам за те, що Ви вмістили мою статю і моєї сестри Паракевії в журналі Загорода. Сестра цієї журнал передає всім Лемкам для читання. Тішиться що і її слова про Лемківщину вміщені в журналі Загорода.... Вже тепер думаємо щоб поїхати в Зиндранову літот на музейне свято „Від Русалі до Івана”, а також на лемківську Ватру до Ждині. Наше життя загально не легке. Може цей рік принесе економічне та культурне піднесення на Україні. Дав би Бог! Та в добрий час сказати.

Бажаємо Вам музейникам, Вашим Рідним і Всім Лемкам в Польщі благополуччя, радості, добра, щастя на Многая і благая літа.

З повагою

Петро і Євгенія Осюраки.

Szanowna Redakcjo.

Bardzo, bardzo serdecznie dziękuję za przysłane, brakujące mi egzemplarze „Zahorody”. Brak jeszcze numerów 13 i 16.

Muszę przyznać, że szata graficzna kwartalnika jest wspaniała, o wiele korzystniejsza niż w pierwszych numerach, a treść niezwykle bogata i interesująca.

Obecnie obmyślams treść jakiegoś małego artykułu dotyczącego moich wspomnień związanych z Łemkowszczyzną. Na razie przesyłam kilka moich kolorowych zdjęć cerkwi łemkowskich z terenu Beskidu Niskiego. Może z czasem znajdą swoje miejsce w niektórych „Zahorodach”. Zaszczytem dla mnie będzie, gdy moje wspomnienia lub zdjęcia staną się małenkim wkładem w rozwój wspaniałej kultury łemkowskiej...

Z poważaniem
Zdzisław Grad

До статі п. Богдана Гука о „Загороді” в „НС”

Статі п. Богдана Гука на Лемківські Сторінці в „НС”. пн. Богатство і скупіст „Лемків” тобто між Загородою і Лемківчиною зацікавила „Лемків”. – Тай так думаю – где написати деякі свої думки чи до „НС”. - яке є тыжневиком чи до „Загороді” – квартальника. Думаю, же можна до обох редакцій.

Можна подякувати п. Б. Гуку за критичну оціну лемківської інтелігунції, яка дуже мало і рідко пише і до „НС” і до „Загороді”. То правда, же статі не все високого рівня. Але я і запитую п. Журналіста Б. Гука як лемка, што Він поміг в тих трудах, - а належимт такоже до лемківської інтелігенції.

Може помігби п. Богдан в дотриманю порядку розміщення статей в журналі. Бо оно найлегше критикувати, але які рады і поміч в особі критиканта.

То правда, же мame юж дуже магістрів, етнографів, докторів і як дуже іх статей читаме в наших часописах, хоцьбы што написали о 30 – літю музею в Зиндронові. То што знам і памятам – Редакція „Загороді” помістила лем доповід – реферат др Олени Дуць до 30 – років музею. А де іншы наши етнографы, науковці і в Польщі і в нас на Україні та і на Пряшівщині.

Знаме, же барз важним признаком свідомості нашої то материнска мова і віра предків. Забуття того веде до асиміляції і аж до яничарства. То лем материнска мова і віра предків міцно дотримували ся сотки років наши минувши покоління і тым ратували наш лемківський регіон од асиміляції.

Треба ся вчити і знати літературни мови народів і держав, де загнала доля лемків жити.

Тоти на рідні земли в Польщі мусят знати польську мову і тоти што живуть на Україні – українську мову, словацьку і в інших краях іншы.

Лем понад вшyтко треба любити і цінити свою материнську лемківську мову – бесіду, яка єст продовженьем нашого регіонального і національного існування.

Добри п. Б. Гук жесте написали свою оціну „Загороді” – лем ліпше якьсте помогли і Ви в ей редагуваню, вдаваню хоцьбы лем в формі жичливих рад. А як юж піднялисце ся критики то думам, же треба було зачати од власного подвірка то єст Лемківські Сторінки в „НС” бо яка она тепер лемківска.

Редакція квартальника „Загороді” не рівнят ся з редакційом „НС”, бо од початку не барз міцна, бо бідна фінансово, але діє, робит што може для добра нашої культури.

Трудно погодитися з критиком слова „кус”, бо оно част лемківської бесіди, виступат не лем в „Загороді” але і на сторінках „НС”.

Д. С., Львів

Radosnych Świąt Bożego

Narodzenia

wiele ciepla

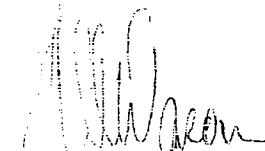
przy wigilijnym stole

oraz

realizacji wszelkich zamierzeń

w Nowym 1999 Roku

życzy

*Joanna Wnuk Nazarowa
Minister Kultury i Sztuki*

Христос Раждастися!

*Всяких життєвих благ, міцного
здоров'я, більшого оптимізму і радості
від щоденності, яку принесе Вам 1999 рік,
зі щирого серця бажас*

Редакція «Наше слово»

Різдво Христове і Новий 1999 Рік

РОЗМОВА ЕМЕРИТИВ

На Ватри в Михалові споткалося двох Лемків – емеритів. Єден з заходу, другий з гір. Сіли собі на траві, попивали пиво.

Послухайте іх розмовы:

- Гриц, тот з заходу – та як ти ся жыє Ваню?
- Ваньо, тот з гір – та якоси ся біду пхає.
- Гриц: Але зме ся дочекали.
- Ваньо: Та зме ся дочекали.
- Гриц: Што там на стары роки?
- Ваньо: Мам хыжу, жену і родину. А ты што маш?
- Гриц: Я тіж мам хыжу, жену і родину, хтів єм мати і коровы, лем моя жена одталь.
- Ваньо: Одкаль?
- Гриц: Но з заходу.
- Ваньо: Ага, та она пані не з газдівки?
- Гриц: Але зме ся дочекали.
- Ваньо: Але зме ся дочекали.
- Гриц: Ты на своім?
- Ваньо: Я на своім.
- Гриц: Я на паньским.
- Ваньо: А то видно.
- Гриц: Чого видно?
- Ваньо: Висох єс, нич не важыш.
- Гриц: Важу, важу ледво лажу.
- Ваньо: Але зме ся дочекали.
- Гриц: Чого зме ся дочекали?
- Ваньо: Віагри.
- Гриц: А што то за нова хворота?
- Ваньо: То жадна хворота, то лікарство.
- Гриц: А нашто?
- Ваньо: На тото, бо я знам докладні.
- Гриц: А, на тото, та нашто?
- Ваньо: Як ся того наїш, та возме тя така хтячка, же будеш бабу диганяв.
- Гриц: Як ся наїм та чом бым сї диганяв, іду спати.
- Ваньо: Але зме ся дочекали.
- Гриц: А де ся тото купує?
- Ваньо: А нашто ти?

- Гриц: Може бым ся наїв і бабу подиганяв.
- Ваньо: Не роб того, бо бы люде помышпили же єс здичав.
- Гриц: Но так, гнешні чловек цілком здичав. Але зме ся дочекали.
- Ваньо: Але зме ся дочекали, быв і серп, і молоток, і коса.
- Гриц: Што тіж тераз буде?
- Ваньо: Гола біда і зліст.
- Гриц: А мій дідо все повідав, не пий бо будеш голым задом блискав.
- Ваньо: Та в тым краю все так было, пив і голым задом блискав.
- Гриц: Ходме, я ставлям пиво.

I пішли по друге пиво і зас довго бесідували о своїх і не своїх справах.

Розмовы слухав Ярос

RAMOWY PLAN PRACY ZESPOŁU „ŁEMKOWYNA” NA ROK 1999

A/ Zajęcia robocze:

- 1/ Próby chóru - w dni wolne od pracy i zajęć szkolnych przez cały rok., - " -
- 2/ Próby orkiestry - - " -
- 3/ Próby grupy tanecznej - " -
- 4/ Próby zbiorowe - - " -

B/ Imprezy:

- 1/ Zorganizowanie wspólnie ze Stowarzyszeniem „Ruska Bursa” w Gorlicach imprezy p.n. „Łemkowski Wieczór Kolęd i Pastorek” - koncert zespołu „Łemkownina” z udziałem grup koleldniczych z terenu Łemkowszczyzny - styczeń 1999 rok.
- 2/ Udział zespołu w imprezie „Od Rusala do Jana” w Zyndranowej - czerwiec 1999 rok.
- 3/ Walne zebranie, próby zbiorowe i w grupach - przygotowanie do Jubileuszowego koncertu - Gorlice 12 - 16 lipca 1999 rok.
- 4/ 17 - 18 lipca 1999 - Uroczysty Koncert Jubileuszowy zespołu „Łemkownina” oraz imprezy towarzyszące z okazji 30-lecia działalności zespołu.
- 5/ Udział zespołu w „Łemkowskich Watrach” - w górach i na obczyźnie - lipiec, sierpień 99.
- 6/ „ŚLADAMI ŁEMKÓW” - odbycie z okazji 50-lecia zespołu kilku tournee krajowych i zagranicznych - lipiec, sierpień, wrzesień 1999 rok.
- 7/ Organizowanie koncertów miejscowych i na zaproszenie (w zależności od zamówień) przez cały rok.

C/ Wydawnictwa:

- 1/ Wydanie kolorowego folderu z okazji 50-lecia zespołu - lipiec 1999.
- 2/ Zorganizowanie sesji nagraniowych repertuaru zespołu „Łemkownina”, z których zostaną wydane kasety i płyty kompaktowe łemkowskich kolęd oraz muzyki ludowej i autoryzowanej - wrzesień 1999 r.
- 5/ Wydanie księgi repertuarowej zespołu „Łemkownina” - do końca roku.

Szczegóły powyższego planu pracy opracowywane będą w trakcie jego realizacji.

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ

В чужій стороні ты, як пес на припоні.
 Чужа хыжя не кождому — домовина.
 На чужій землі хліба ся не доробиш.
 Ліпше ту з голоду вмерти, як в чужині плуга перти.
 Кожде насіння має своє коріння.
 Для блудного сына мила кожда країна.
 Де чужы стріхи, не глядай втіхы.
 Під чужом стріхом — з голодним бріхом.
 Чуже сонце не огріє ті віконце.
 Чужа земличка тобі — не мамичка.
 Чужы стріхи не ждуть твоїй потіхы.
 На своїм порозі ты - при своїм Бозі.
 Під своїм порогом не будеш ворогом.
 Свої люде - не татаре.
 Під своїм стріхом - завше радіст з потіхом.
 Своя стріха в зимі тепла.
 Ліпша в дома варянка, як в чужині сметанка.
 За морьом бывай, а свого не забывай.
 Де свої люде, там добре буде.
 До свого роду — пішки без воду.
 Де ся птах вылягне, там його і тягне.
 В чужім краю і соловій голос тратит.
 Вороги не шанують чужы пороги.
 Щасливо жыти, де рідне сонце світит.

Зібрав Василь Хомик

ЛЕМКІВСЬКІ СТРАВИ МОЛОЧНИ СТРАВИ

СТАРАНКА (молочний суп)

2 літри молока закипятити. З 150 – 200 г борошна (муки) вищого гатунку замісити на воді з яйцем тісто і пальцями відщипувати від нього маленькі шматочки, кидати на кипяче молоко. Коли ще кипить додати дрібку солі, до смаку цукру, масла.

ГАЛУШКИ КИДАНІ НА МОЛОКО

Варится таким самим способом як старанка, тільки тісто має бути рідке (як густа сметана) і кидати його на молоко ложечкою.

МАСТИВО

Закипятити 1-2 літри молока. 3-4 ложки борошна, 2 яйця розколотити у холодному молоці, влити до гарячого молока, хай покипить, додати 1 ложку масла, сіль. Можна додати до смаку цукор. Істи з хлібом.

ПАНЦАКИ (ячмінна крупа)

2 склянки ячмінної крупи промити, висипати до 1-2 літрів молока, що кипить. Додати масло, сіль (можна цукор до смаку). Варити при повільному кипінні без кришки майже до загустіння. Після цього посудину накрити кришкою і варити до готовності (добре було б поставити доварювати в духовку).

ЗАМИШКА МАМАЛИГА

Кукурудзяне борошно сипати легенько у розведене водою молоко, що кипить. Посолити, добре перемішати і залишити на невеликому вогні ще на 15-20 хв. Після цього добре вимішати дерев'яною ложкою і знову поставити на 10-15 хв. на вогонь.

Замішка готова, коли буде відставати від дна посудини. Їсти замішку з теплим молоком чи розігрітим маслом.

МОЛОЧНИЙ СУП З МОРКВОЮ

Почистити і помити 4 великі моркви, нарізати дрібними кубиками, залити склянку гарячого молока, додати ложку масла, до смаку цукор, сіль і тушкувати до готовності.

Борошно злегка підсмажити, розвести холодним молоком і вилити до моркви (замість борошна добре додати ложку манки), долити ще 2-3 склянки гарячого молока і переварити.

*Подала Тереза Кицак зо Львова
(родом з села Розтайне)*

ЛЕМКІВСКИ ЖАРТЫ

А знаш Миколай, же мы мame такого коня, што має голову там де іншы коні мают хвіст, а хвіст там де в других конях єст голова.

Йой – плетеш, - такого коня неє.

А но – заставме ся, і ход до кінської стайні.

Приходяць, а там стоїт кін одвернений задом до жолоба.

Чом ся пхає лисина на голову?

Кума Ганя: Повідже мі миленкій сусіде, чом то хлопи так лисіють, а бабы ніт?

Кум Онуфер: То вшyткум бабы сут вынувати, бо про них мусят ся хлопи не мало в голову шкрябати, аж ім волося вилізат.

З бюра вийхав в справах гандльових агент до тых справ. По двох днях вернув до бюра і звідуються го де быв і што полагодив. Він одповідат, же быв юж майже в Америци. Та його дальше питают- якже то “майже в Америци”, як то розуміти? Агент пояснює: - я быв в Гдині, а од Америки ділила мене лем млачка.

По смерти став лемко перед дверями до раю. Святий Петро ся звідує, ци быв він юж в чистилищі. Лемко одповідат: - ніт, але я быв женатый.

А як так то можеме вас приняти, бо вы юж кару за жыття одпокутували.

Чом звірята здоровши?

Чом медже звірятами єст менше хворых як медже людми?
Бо на сто докторів припадат лем єден ветеринар.

Записав Є. Дз.

ЗМІСТ - SPIS TREŚCI

ОД РЕДАКЦІЇ КУС РЕЧЕНЬ	3
CO DALEJ Z ZYNDRANOWĄ?	5
ŁEMKOWSKIE ZBIORY ZAGROŻONE	6
СПОМИНЫ ЛЕМКІВ	7
ДО ЛЕМКІВСКОГО КРЕСТА	11
ЗАГОРОДА В “НАШЫМ СЛОВІ”	12
БОРЕЦЬ ЗА ВОЛЮ ЛЕМКІВЩИНИ	13
ВИСЕЛЕННЯ	14
РОМАН РАЙНФУС	15
ZABYTKI CZY PRZEŻYTKI	17
BYŁEM WIĘŹNIEM JAWORZNA	19
ЛЕМКОВИНО РІДНА МАТИ	24
ТО ЮЖ III - ТЫЙ КОНГРЕС “СЛ”	25
NOWA KSIĄŻKA	27
ЗАГОРОДКА	28
NIKIFOR ZWANY МАТЕJKO	30
80 РОКІВ МИХАЙЛА ДОНСКОГО	33
ІСТОРИЯ І ПОЛІТЫКА	35
НОВИЙ РІК ВО ЛЬВОВІ	38
Z HUMOREM O ŁEMKACH	39
ПЛАЧ САМОТНОГО ДЗВОНА	42
LISTY DO REDAKCJI	43
РОЗМОВА ЕМЕРІТИВ	50
PLAN PRACY ZESPOŁU "ŁEMKOWYNA"	51
ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ	52
ЛЕМКІВСЬКІ СТРАВИ	53
ЛЕМКІВСКИ ЖАРТЫ	54

КУЛЬТУРА, ИСТОРИЯ И ПАМЯТКИ ЛЕМКІВ В ПОЛЬЩІ
KULTURA, HISTORIA I ZABYTKI ŁEMKÓW W POLSCE

ЗАГОРОДА ZAHORODA

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NA RZECZ ROZWOJU
MUZEUM KULTURY ŁEMKOWSKIEJ W ZYNDRANOWEJ

Wydaje: Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej

Выдає: Музей Лемківської Культури в Зындранові

Redaguje zespół redakcyjny z pomocą autorów-korespondentów
Редактує редакційний колектив з помочом авторів-кореспондентів

Adres redakcji:

TOWARZYSTWO MUZEALNE W ZYNDRANOWEJ
z dopiskiem "Zahoroda"
38-454 TYLAWA, woj. KROSNO

NALEŻNOŚĆ ZAKWARTALNIK ORAZ POMOC IDARY DLA
MUZEUM PROSIMY NADSYŁAĆ NA KONTO:
NR 17001014-8641003-1922-2700-610, B S w Dukli

Redakcja nie zwraca materiałów nie zamówionych, zastrzega sobie
prawo skracania materiałów oraz używania własnych tytułów.

Redakcja nie zawsze utożsamia się z poglądami reprezentowanymi
przez autorów zamieszczonych materiałów.

Materiały pisane dialektem publikujemy w oryginalnej formie

OD 1996 r. KWARTALNIK DOTUJE
MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI